

Profán csoda

A havas lankává szelidült dombjai övezik a falut. Ezeréves álmokat őrzve házak szegélyezik az utakat. Legelők, kaszálók széna-illata lengedez.

Alig látszik élet a faluban, mindenki a határban kaszál, szénát forgat. Bogylyaerdők katonás rendbe sorakozva készülnék a télre. Néha egy-egy szekér csikordul hatalmas terhe alatt.

A háztorokat elhagyva köves patakmeder sekély vize ringatja a nyárvegi sugarakat. Mellette kapaszkodik az út a magasba. Itt, alant még áll a rozs a lábán, fénytelen-sárgára érve ígér kenyeret. Krumpliföldek messzefutó koporsópázmáiban rejtőzködik az élet. Amott, az oldalban komor-zölden védi a lankát az erdő. Az út arra visz, elvész a tülevél-rengeteg gyantaillatában.

Tisztás tárulkozik fel a csendben. Virágok álomittas hajladozása öblíti tisztára a csendet. Itt-ott magányos sziklák, mintha óriások hajították volna őket távol a kopár csúcsoktól, élő bizonyosságul annak, hogy emberfeletti erő vezérli a létet. Lélegzik az erdő, titkot rejt a fenyő magánya.

Itt lakik az Isten, hatalmasan, érezhetően. Minden az ő megfoghatatlan hatalmát regéli.

Napfény-pázmák szüremlenek át a fenyők ég felé tárt karjai között.

A csúcs valahol a közelben; nehéz lélegzésünk is ezt sejteti. Osfenyves titokzatossága, szálfák magánya egyenes-ségre kényszerülve. Erdő, amelynek minden szála egyéniség. Eggedül mind-egyik ki van szolgálatva a viharok, szélnek, de együtt erősek, zúgásuk bizalmat gerjesztő. Törzseik közt sötétség lakozik, ősi legendákat őrizve a földről, amelyben gyökereznek.

Gyökér-ország szövevényes talajában lakozik a múlt. Gyökér-karok kapaszkodnak, fonódnak össze, kusza hálónak erősödnek, védve a földet.

Végre ritkul a sötétség, az ég egyre közelebb kerül a titokzatosságba merült lélekhez. Aztán kaszacsattogás, a kasza-élek fűbe simuló éles surrogása hallatszik. A kaszálón időtlenségbe meredve ősi mozdulatok nyomán dőlnek a rendek. A fű haldokló, fanyar illata lengi körül a csúcsot.

Forrásvíz éltető csobogásában az ég tiszta kékje lényegül életté. Szél lebentli a fenyőcsúcsok gyanta-illatát, a lélek csendjéé.

És ekkor... csoda történik.

Az erdő felől, forrás hűsétől csalogatva feltűnik a szarvas. Hatalmasan, biztossággal, felvetett fejével közeledik. Agancsai között napot, holdat hordoz.

Csodafiú-szarvas.

„Szarvam vagyon, ezer vagyon, Szarvam hegyin vannak százezer

sövények, Gyújtatlan gyulladnak, oltatlan alusznak. Hej regülejtem, regülejtem.“

Az utolsó fenyők között megáll. Rozsdavörösbőben ég, szemében megvilan a mítosz.

All. Méltósággal, büszkén, fenségesen.

Figyel. Úveges remegés a levegő, amely körüllegli. Aztán kristályá fagy, mintha végtelenbe meredne a pillanatot.

Idecslalta a virágok, füvek haldokló illat-orgiája, a forrás hús tükre.

Lehajítja fejét. Mit lát? Múltjának ősfáját, örök veszélynek kitétt menekülő magányát? Üldözőinek zsákmányejtő mohóságát?

Felveti fejét. Száján gyöngycseppek remegnek, megrezdül nedves orrcimpája.

Meglestek! Felfedeztek! — villan szemében a kiszolgáltatottság félelme. Titkának fellebbenő fátyla kecses lábain siklik mozdulatba; menekülni! Vissza a fenyves sötétjébe, gyökér-indák szövevényébe, ahol rejtőzködve őrizheti titokzatos múltját.

Hirtelen fordul és megiramodik. Szökkenése időtlen szabadságot menekít. Néhány ugrással eléri az erdő szélét. Aztán megáll és visszanez: kifürkészték-e

múltjának varázsát? Van-e hatalma a halandóságának a halhatatlanságon?

Bensőmből fohász szakad fel hangtalan: maradj még, varázslat! Életem egyetlen, soha vissza nem térő pillanatát merevíténém örökkévalósággá: ne menj el, ne vedd el a bizonyosságot, hogy létezel!

Egy ugrás, még egy, és lassan eltűnik a csúcson, a fenyves oltalmazó karjai között. Elnyelte a fenyőrejték. De az én lelkem tudja a bizonyosságot: van, létezik.

Hinnem kell, és látni fogom, ahányszor akarom. A lelkemben él, sejtjéimbe nyomatva rejtőzködik ezer éve. A léleknek is van szeme, de csak befele látok vele, az ő-rejtelembe.

Valahol alant, a havas lankává szelidült dombjai között ezeréves álmukat őrzik az utak. Itt fenn csak egy út van, amely hozzád vezet.

PALOCSAY ZSIGMOND

ÍROTT TOJÁS

Főtt a víz, rezgett a nádsor,
a compók ivtak a Holtárokban;
horgászbotom leszereltem
— ember-magas gazba dugtam.

A lengőhid rezgett egy cseppet;
föltűnt: a fűzfa csendes
— alatta ösztövért,
sánta Nyúl lapult.

— Kankalint? Héricsét?

— — ibolyát szagulsz?!

— Húsvét van!

— Tudom, Nyúl.

Mesélj, ha teheted.

Hogy s mint vizitek,

rendezitek a dolgokat

— — a compók se húznak

— — van időm.

— Hány lapi a bérem, ha mondom?

— Sok! — Spenótban! Jó?!

— Jól! — és kezdte:

Minden tojáscsenő bátor;
hurokrontó, bukfenchányó.
Mókás kópék — jól szaladnak;
ungon-berken átinálnak.
Lóvá téve embert, ebet,
észrevétlen szedegetnek
szérü alól, ól alól,
egy-egy tojást,
ha másképpen nem megy;
mert szereznek szépszóval is sokat:

Felkeresik a tyúkokat,
ketrecükön kopogtatnak,
tarisznyástul bésuvadnak estelente,
s Nagypénteken mondogatnak híreket:

Görényhírt, rókahírt — jót!
Szavalnak vészüző verset;
(rémisztgetik a tetveket.)

Hítetik hevesen:
Elszárnyal Húsvétra kánya, héja
— kottlóna vénül minden jérce
— elvesztek a kések!
— lesz cserebogár
s a kevertben dagad a zsemle
reggeltől kezdve

Kerül beléje fonnyasztott, örölt főtt tüdő is:
kavics, fal, begybejő egyéb,
marad elég ezután.

Vakolja A GAZDA újra hámladó háza oldalát.

Karicsálnak a tyúkok közben vakláló szemmel:
köttyent a kakas is — kórusban helyeselnek.
Híszik, már elrendezte
Nyulambul a dolguk — rendesen,
s szottyan a hála, lám,
az ajándék-tojás.

— És az elrejtett régi mony?!

— Lehet kottlós is! Várj egy cseppet!

Tojásképek füle hegyes,
alig szőrös — hajszáleres;
átsüt még a Hold is azon,
olyan vékony, olyan finom — piros.

Mezítláb járnak, papucsuk elveszett,
farkuk rövidebb,
szántásban ne keresd párjukat
— mindenik szemüveges

Egyik se szerzett még igazi tojást
— nem dolguk —,
vagyonuk: egy-egy fatojás:
fülelnek, dobolnak,
naphosszat gyakorolnak azon,
s szólnak bizton:

Mi tudjuk ám,
hogyan szól a kottlótojás!
Hallod-é? — épp így!
akár e bikkfa-fatojás.
Ezt ne fedd, azt ne fedd,
ne hímezd húsvátra;
körmünkkel keresztet karcoltunk már a rosszra.

Botfűlű nyúlfi, szemed jó;
szagsüket, jószemű festő,
jelünk int: mit ne fess meg.
Csúfságot, műhibát nem tűrünk, míg hallunk,
e nyúlvilágban.

-- Rágy almát, peracet — majszolj sajtot.
Pihenj, Óreg Nyúl. A festéket feketén?
— Pult alól veszitek?

Nyúlfiak szerzik a jó festéket.
Mókusszört gyűjtenek ecsetkötéshez,
amikor váltja ingét,
rázza mellényét böszén
a farknagyt tulajdonos.

Oszt' járják az udvart, a kertet;
keresgélnek — szedegetnek;
borjak füléből kéregetnek
spródebb szört pemzlinek — a grundoláshoz;
a mókusé ugyanis ettől már kopik.

Firegnek furton. Ólomdarabkát,
fogpasztás, sajtpasztás,
halpasztás tubust csencselnek késicének.

A késice: az az írón,
a méhek viasza rajta az író;
tojásírás műszer száma
manapság ez lehet.

Mondtam, hogy lásd:
nyúlfiaink mily ügyesek.
Vér lapival, hagymahéjjal,
négylevelű lóherével rendelkeznek.

Metillel pótolnak égszínkéket;
narancssárgát: prontoszillal,
ha a „GALLUS“-nak nem megy
pepita időkbén.

— Száritott pipacsunk kínálhat bármikor
tűrhető pirost.

— És a festők?!

— Bátran köcsögbe mártják farkukat

Spriccelnek, alapoznak
Méhviaszos késicével mintát vonnak
kétszáz után minden monyra — rákacsintva!

S virít ám, ragyog ám, csudamód ezután,
a pipacsolt, kacsintott, írott tojás
— Ilyen tikhazon? „SUPER“ ám!

Egyenként kerülnek szellős kasba,
csücsültetnek fűzfatokba.
A REMEKMŰVET barkavatta óvja.
Szeretőd kaphatja, orvhalás!
— A címzésre jól vigyázz!

— Ki viszi házhoz a sok tojást?

— Nyúlanyó, Nyúlba — Bapó a hordár.

Sok a nyugdíjas — mindegyik míves.
Ehhez is értenek: EGYET SE TÖRNEK EL!
Lehelet, szellőrongy,
hezzuk képest durván löki a pitypangpelyhet.

Ha látnád őket a versenyen
— buborékot görgetnek át sértetlen
a köveken — a sóderén.
Hiszed-e?!

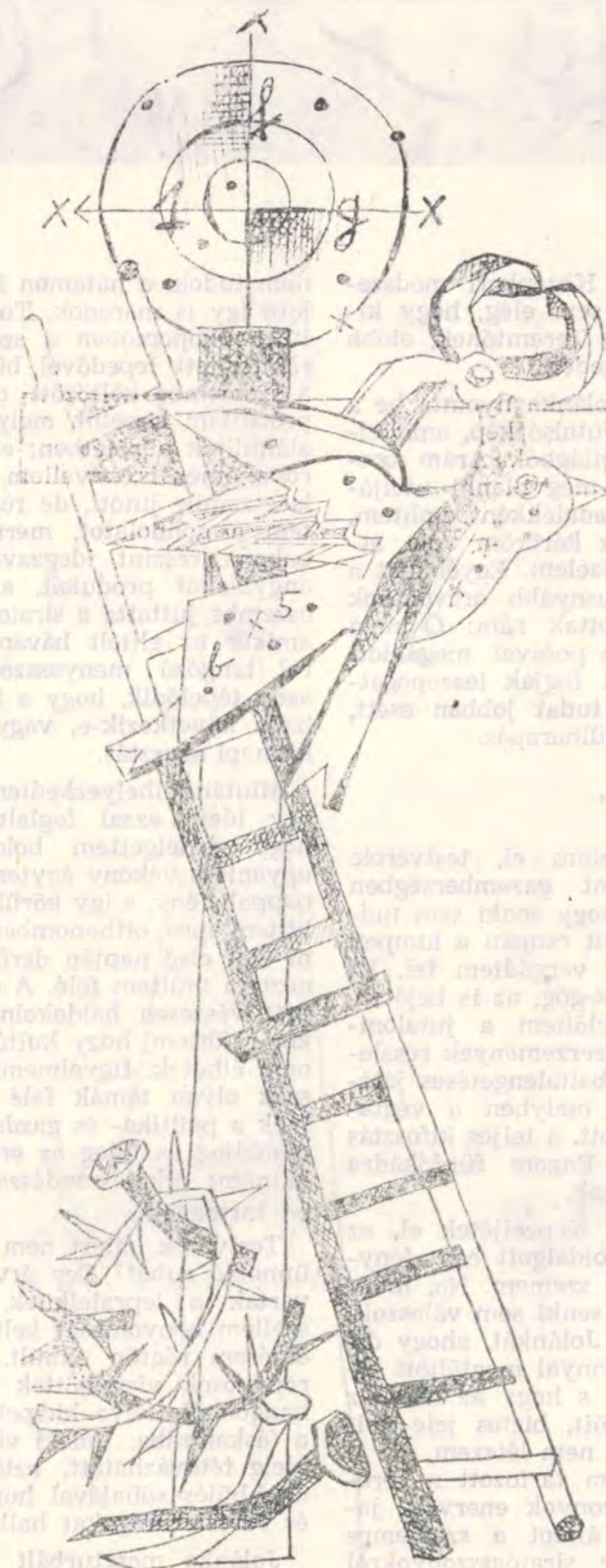
— Hiszem, Nyúl — És te? Mit teszel?!

— Öröm A PIPACSOST

Pirosa gyávnulni — halódni kezdett,
s vele pusztult a Húsvét is.
— Akkor én Afrikába mentem,
Kialtó festékért: berzenforgácsért!

Ütközben ért a hajítófa.
Háromlábú tagjának a szakszervezet
szerencsére baktermunkát szerzett.

Nézd, a pipacslangba borult
Nagypénteki eget.

Sipos László rajza

1 mony: tojás
2 tikhazon: tyúktójás

Ez elmegy címnek, de minek ide cím, keñcfece, forma, blabla, jaj, ti rusnya bohócok, sosem fogjátok megtudni, hogy milyen érzés halottként bujkálni, lapulni, és ne vegyétek rossz néven, testvérek, de ti is bekerültök a fürdőkád vízébe sorban, ti, mindannyian, közben nem győztök eleget fohászni: szeress minket, jóisten, szeress minket, mert itt igazság tétetett. És ne ócsároljatok halálomban is, mert egyszer csak feljövök a rögek közül és szétverem ezt az egész kuplerájt, de most a bandának kellene ideántorogni, ide, hozzám, húzzad, komám, húzzad azt a nótát, hogy „... halott van az ágyam alatt, recefice, bummm...”

Hölgyeim és uraim, ez volt a bevezető tétel, mondhatjuk az először leütött akkord varázsának is, leitmotív, azaz a halál utáni élet szellemi ámkfutása.

Ne esetek letargiába, testvérek, fogjátok össze, jó erősen fogjátok össze — igazi egységben igazi düh honol —, és akkor képesek lesztek eleget tenni a törvénynek. Itt fekszem csuromvizesen, felakadt szemmel. Alázatosan jelentem, belenyugodva Isten akaratába, ezelőtt három órával visszaadtam lelkem a Teremtőnek, mivelhogy testvéreim befojtottak egy fél kád hideg vízbe. Jolánka hörögve szól: „Jaj, de pokoli látvány!” Így, novellásan kacskaringózik elő belőle a szó, karja égnek, szemében tébolyult ragyogás. Jolánka az áram. Folyik a sunyi öngazolás: „Meg kellett enni...” Jolánka ragoz: „A pipáját megtarthatom?” (Oh, Romeo...)

Előlről kellene kezdeni, de nincs vesztegetni való időm, nemsokára feltámadok, s lehet, hogy ebbe a feltámadásba fogok végleg belehalni. „Ha pezseg a vér — mondtam —, csuklik a menyasszony.” (Így kértem meg a kezét.) Jolánka pirult: „Menjen már, miket gögicsél maga?” (Ez volt az „igen”, noha állítólag már a negyedik hónapban volt, becsülöm a ringó anyját halálában is.) Már akkor megesküdtem, hogy sokáig fogok élni utána (csak bírjam ki ezt a halált).

Ez még csak mind-mind bevezető, mérges gázként illanó, érthetetlen sorok, jelképek, gögös, aforizmak, sunyi axiómák halmaza, de egy halottnak szabad kezét adnak, megnyitja a szabadság kapuja szőlásra, gondolkodásra egyaránt, lelkiismeretemet is hajóztathatom a fürdőkád hideg vízében, csak a gyermekeket ne engedjék közel hozzám: jaj, miért oly gonosz veletek a világ? Elvette tőletek a lánc-lánc-eszterláncot, kaptatok helyette „kint a bárány — kint a farkas”-t, most aztán zabálhatjátok egymást alvás előtt, alvás után, álmodtok lézsen emésztésre alkalmas intermezzo.

Jolánkának az első héten leharaptam a fülét. Isten engem úgy segít: szándékosan. Csak egy cafatkát sikerült letépniem a cimpájából, ugyanis álló helyzetben öt centivel magasabban éktelenkedett a fogsorom fölött. És csimpaszkodni nem csimpaszkodtam soha, ez nálam elvi kérdés, körülbelül úgy kell értelmezni, mint a vicebeli hóhér esetét, aki a siralomház aijtájában tangózik az elítélt menyasszonyával, és ... Távozz tőlem, gondolat, Isten közelségébe kerültem, a hóhértangó részletezése most hullagyalázás. Jolánka füle volt az eredeti téma, azaz csak egy cafatka belőle, de miért is említém? Ja, mert a másik fülét mindig úgy tartotta, hogy ne tudjak hozzáférni soha. De ez még mindig nem tartozik a lényeghez, persze visszatérek rá, ha már felidéztem az esetet, előljáróban még annyit, hogy a harapás jólesett. A lényeg? Halott vagyok. Innen indulok ki, s ezt vihetem előre is, hátra is az időben. Jolánkáról is szót ejtettek még, hadd teljék kedve a dögevőknek.

Halálban élni: ingyen telik a drága idő, a kereszt fénylik a koporsó fedelén, és nem tudok szabadulni a tangózó hóhér emlékémtől, vajon miért jutott eszembe, csak fenntartja a gondolatmenetet, ráadásul sehogy sem akar eszembe jutni a poén, annyira emlékszem még, hogy a menyasszony szól: „Ne olyan szorosam, kedves, összegyűrődik a kivégzés ruhám” (Anyám emlékére esküszöm, Jolánkával vízszintes helyzetben ismerkedtem meg, egy vasági tetején. És egy úrinő ilyenkor mindig kezet nyújt, testvérek, Ó nem.)

Mondtam, hogy Jolánka kurva volt? Utálom az ilyen némbereket, akik bár-

SIGMOND ISTVAN

HÓHÉRTANGÓ

ca nélkül tapossák a port, már a járda is nyugdíjogosult alattuk, de ők még mindig sziszegik hamis fogsoruk között a hóhértangó dallamát... Jaj, megint itt vagytok? Agyamra megy ez a siralomházi jelenet, hagyjatok, proletárok, én most dolgozni akarok, itt most komoly munka folyik, naplót írok, igazat, s ez lesz a bevezető utáni tárgyalás. Nos:

Halálom első napján kora reggel fojtották belém a szót. Sajnos, én hoztam a törvényt. Hát akkor ki a marha? (No comment!) Az utolsó szó jogát nem írtam elő, s ez oly tragikus helyzetet eredményezett, hogy szinte komikusnak tetszhetett a tárogás, mert hogy szólni nem szólhattam, s ezek a toprongyosok képesek voltak mindössze egy fél kád vizet használni, s azt is hideget.

ni, ti most úgy érzitek, hogy lelketek orgazmusban fürdik, na majd lesznek én nektek hormonzavar, ejaculatio praecox és balkáni sors!). Amikor a toprongyosok kiléptek a szobából, én is elhagytam a diszhüvelyt, kicsit megráztam magam, hadd lám, hány marék por és hamu valék, de semmi trottyanás, darabosan szilárd halmazállapotban nézek körül, csodálkozom: „Atyám, hát mégis a pokol...?”

Nem tudom, miért jöttetek vissza, testvérek, de a léptek hallatán bevadtam arám ágya alá. Most is itt lakozom. És nehogy azt higgyétek, hogy szűken vagyok. Az ágyterítő a padlóig csüng alá, a kilátás annyira minimálisra csökkent, hogy nem is létezik. De ezt hamar megszoktam. Megfordulni ugyan-

Lakács Mária rajza

Hát mit mondjak? Középkori módszerek, nekik már az sem elég, hogy kiszolgáltatnak újra a Teremtőnek, előbb megrugdossák a seggedet.

Mondtam, hogy Jolánka nyomta be a fejemet? Ez volt az utolsó kép, amit ellesnem adatott a világból. Áram ocsmány arcát láttam megvillanni utoljára, s azt már csak adalékként emlitem, hogy ezen az arcon káröröm volt, átszellemültség és győzelem. Egyébként a megszokottnál is rusnyább arcvonások megnyugtatóan hatottak rám: Ó nem tudta, hogy az ilyen pófával megáldott némbert vasvillákról fogják leszopogatni majdan, s ez a tudat jobban esett, mint a valamikori fülharapás.

Banánhéjon csúsztam el, testvérek. A szóbeszéd szerint gazemberségben profi vagyok, csak hogy senki sem tudta, hogy politikusként csupán a lumpen primitív színvonalig vergődtem fel. Ez volt a baj. És a boss-góg, az is bejárt, amikor kijelöltem a jutalomtárgyakat: a közös szerzemények részleges kifosztásakor a baltalengetéses játékot hoztam divatba, melyben a végtagoknak főszerep jutott, a teljes kifosztás fürdőkádat kapott. Engem fürdőkádra jelöltek a toprongyosok.

Aztán a koporsó. Képzeljétek el, az egyik hasadékon beoldalgott egy fénycsik, s felnyitotta a szemem. Na, mondom, szerusztok, de senki sem válaszolt, aztán meghallottam Jolánkát, ahogy dicséerte a lopott dohánnyal megtöltött pipát, az én pipámat, s hogy az nem az én számban füstölgött, biztos jele volt annak, hogy tényleg nem létezem.

Az imamalom nem tartozott a ceremóniához, siratóasszonyok enervált jajongása sem hozott álmodt a szememre (nó, nézd csak, még siratóasszonyokról sem gondoskodtak a toprongyosok, apropó, testvérek, ezt nem fogom elfelejté-

nem tudok, a hátamon fekszem, s egyelőre így is maradok. Tulajdonképpen jó itt. A koporsóban a szemfedő gyanánt ránterített lepedővel bibelődtem, aztán a szemembe költözött csillagok járását próbáltam követni, melyek minduntalan aláhultak a sötétben; ez lehetett volna rossz ómen is, bevallom, hogy ez nekem is eszembe jutott, de rögtön elhessegettem a gondolatot, mert a halál utáni babona részint idegzsavarban küszködő angyalokat produkál, aztán meg újra eszembe juttatta a siralomházi jelenetet, amikor az elítélt báván nézi a hóhérral tangózó menyasszonyát, s közben azon tővelődik, hogy a tangó után lambada következik-e, vagy csak egy hétköznapi akasztás.

Miután elhelyezkedtem az ágy alatt, egy ideig azzal foglaltam el magam, hogy dédelgettem boldogságérzetemet, ugyanis a vékony ágyterítőn áttetszett a nappali fény, s így körülnézhettem meghittan apró otthonomban. A halál utáni élet első napján derűs önbizalommal néztem múltam felé. A derű akkor kezdett vésszenen haldokolni bennem, amikor rájöttem, hogy kultúréletet egyelőre nem élhetek, figyelmemet kénytelen lesznek olyan témák felé fordítani, amelyek a politika- és gazdaságtudomány, a családjog és főleg az erkölcsstan (mondhatnám: erkölcsrendészet) fogalomkörébe tartoznak.

Testvérek, miért nem adtátok rám az ünneplő ruhát? Egy árva lepedőbe csavartak a lepralelkűek, egy valóságos szellem benyomását keltettem, de ez az érzésem rögtön elmúlt, miután a toprongyosok visszajöttek a szobába, s a hangokból ítélve kicipelték koporsómat a faskamrába. Valaki visszamaradt. Egy ideig tétovázhatott, aztán a megkönnyebbülés sóhajával huppant az ágyra és furcsa hangokat hallatott.

Jolánka maszturbált. Ezerszer megmondtam neki, hogy egyetlenegy úrinő sem szokott délelőtt maszturbálni, azaz

munkaidőben, mert ez demoralizáló hatással lehet az elvégzendő munka mennyiségére. De nem értette, hogy mi az a „demoralizáló”, nem rendelkezett vezércikk-kultúrával, tájékozatlan volt a modern izmusok háza táján, amelyek két frontra osztották az emberiséget: egyesek esküsznek a produktivitásra, mások a maszturbációra.

Lehet, hogy elkövettem néhány apró hibát, például kiraboltam a közös szerzeményeket, de lássátok be, hogy a helyzet reménytelensége vezetett oda, hogy a betyárbecsület lehunyta bennem a szemét, és ne vegyétek szerénytelenségnek, de egy ideig egyedül én küszködtem a jó munkahangulat megőrzésén, hogy a mindennapi tolvajlások körültekintő megszervezése lehetőleg teljes egészében kizárja a rizikó-faktorokat. De hát lehetett? Egyetlenegy értekezletet sem tudtam levezetni a nemzetközi normák betartásának igényével, emlékeztetek vissza, testvérek, éppen csak megkezdődött a tárgyalást, azaz hogy még csak meg sem kezdtük, a szokásos bevezetőt tartottam, örömetem fejezve ki afelett, hogy ismét hiánytalanul együtt lehetünk, csak hogy már ezekben a pillanatokban Jolánka alatt rengett az ágy. Ilyen körülmények között bennem is lékonyult a lelkesedés, nem csodálkozom, hogy elszunnyadt öntudatom nem volt hajlandó ébren maradni.

Rudikám, te hoztad a nőt. Ezt a némbert formájú retyerutyát, ezt a lottyadt elméjű csicsésincset, ezt a kazánvalagú üstököslotyót, hogy az áldott jó Isten feledkezzék meg rólad és székrekedéses pereputtyaidról, miért kellett neked beoldalogni az istállóba azon a szép őszi délutánon, amikor csend és béke honol az elmében és a testben, és akkor az ember arra ébred, hogy valaki merősen nézi, közelről, arasznyíró, szemében alázat és könny, könnyörgés és éhség, szájából rothadt halak bűze áramlik, s mire észbe kapnál, melledre hajtja a fejét és telezokogja az ingedet, bőrödön érzed a könny és a nyál sikamlós váladékának undorító vegyületét. „Tátá! — mondja a rém. — Itt vagyok, tátá!”

Ó, hogy nyújtottam a kezem! Ó, hogy meggémberedtek az ujjaim! Ó, hogy átfogtam volna a nyakát! Ó, hogy szorítottam volna rajta egy isteneset, de az a nyamvatag göcsört, az a gúlaféjű héja belekapaszkodott a hajamba, „Szerreilek, tátá!” — zokogta, s egyik kezével váratlan manőverre ragadtatta magát két ujjbegye közé csipentette szemhéjamat és jojót játszott vele, amit soha senki nem merészelt elkövetni velem. Rudikám utólagos bevallása szerint ez volt az úgynevezett „bilihecc” (sosem fogom megtudni, hogy miért bili és miért hecc), amit állítólag még a fakírok sem tudnak röhögés nélkül kibírni, pedig azok komoly emberek, nem mint én és Daday, aki ugyan ipsisilonnal írja a nevét, de ott aludt mellettem az istálló egyik szögletében.

— Mi van? — kérdezte Daday, mivel a bilihecc nem volt kimondottan szordinós játék.

— Menj át a bácsihoz — biztattam Rudikámat.

— Vajon a bácsi akarja? — habozott a rém, de elengedte a szemhéjamat, s elindult négykézláb Daday felé.

Olyan kedves volt az az őszi délután. Dadayt harmadszor sikerült kizsebelnem azon a héten, Rudikám érkezése előtt tettem szert a legnagyobb zsákmányra, ami karácsonyi ajándéknak is beillt volna, nevezetesen egy patinás rézmoszarat emeltem ki a hóna alól, amin egyáltalán nem csodálkoztam, Dadayval kapcsolatban ugyanis elszórtam a csodálkozástól, tudomásul vettem, hogy egy rézmoszarat visel a hóna alatt, és ennyi. Azt majd neki kell tudomásul vennie, hogy valami hiányzik a hóna alól, például, egy rézmoszár. A szerzeményem felbátorodva megpróbáltam a másik hóna alatt is házkutatást végezni, és jó volt velem az Isten, mert találtam egy kolompot. Daday nem volt kimondottan hülye, mondhatnám azt is, hogy tulajdonképpen egyáltalán nem volt hülye, de az vesse rám az első követ, akinek nem jutott volna eszébe feltenni a kérdést: miért visel Daday egy kolompot a hóna alatt?

De álljon meg a menet. Én most nem Dadayról akartam mesélni, hanem a

légkörtől, ami egyáltalán nem volt veszélyes. E sorok olvasói emlékezhetnek rá, hogy ez előtt néhány sorral azt a kijelentést tettem, hogy kedves volt az az őszi délután. Most újrafogalmazom: szép, családias volt az az őszi délután. Azért családias, mert Daday halk horkolása zsongott egyfolytában, ez volt egyébként az egyetlen hangeffektus, amit nemcsak a kellemős hangok iránti kifinomult érzékenységemnek köszönhetően éreztem családiasnak, hanem mert kitűnő hangkeretet biztosított számomra, hogy a rézmozsarat és a kolompot elhelyezzem a honom alatt. A kolomp-ügy fogalmaztatta meg bennem a kételyt Daday elméleti állapotának jelenlegi helyzetét illetően, azaz hogy hülye-e vagy sem, ha igen, mennyire, s ha nem, akkor az utóbbi kérdés körülbelül olyan talány marad, mint a bilihecc fennköltségével kapcsolatos kérdéscsoport. Csak hogy itt megint előre futottam a történetben. Be akarom tartani a dolgok kronológiai sorrendjét, de állandóan közbeszól valaki bennem, olykor még a legkényesebb helyzetekben is, példának okáért most, amikor Rudikám felúton van köztem és Daday között. Kénytelen vagyok Rudikámot kimerevíteni egy pillanatra, egyik térde a levegőben, másik a szalmán, szóval ebben a zsidóasztó helyzetben hagyom magára, amíg egy igen fontos elvi kérdést sikerül megfejtenem.

Testvérek, sosem vallottam be nektek, hogy vélekedésem szerint nincs a világon olyan dolog, legyen az tett, szó vagy gondolat, amelyben ne volna valamelyes fennköltség. Ha valaki számon kérné tőlem a kannibalizmus és a proletkult fennköltségét, lehet, hogy zavarba jönnék, de hogy ezt soha senki nem kérte számon tőlem, nem vesztegetem rá az időt. Ezzel szemben reális gondot okozott számomra a bilihecc fennköltségének a megfejtése. A témát megpróbáltam többfelől is megközelíteni, de nemsokára rájöttem, hogy az egyetlen megközelítési forma egy olyan cselekvéshez kapcsolódik, amelynek során Rudikám biliheccet hajt végre Daday. Ebben az esetben a fennköltség, mint a tett szellemi járuléka, könnyen felfedezhető volna számomra.

Na most visszatérhetnék Rudikámhoz, de közben eszembe jutott, hogy a gondolkodás a szellem vitustánca. Belátom, hogy bődületes dolgok jutnak eszembe, arról nem is beszélve, hogy részemről megdöbbenésszerű számomra a szellemi járuléka, könnyen felfedezhető volna számomra. Na most visszatérhetnék Rudikámhoz, de közben eszembe jutott, hogy a gondolkodás a szellem vitustánca. Belátom, hogy bődületes dolgok jutnak eszembe, arról nem is beszélve, hogy részemről megdöbbenésszerű számomra a szellemi járuléka, könnyen felfedezhető volna számomra.

mindezek más-más időben várják a folytatást, miközben Rudikám zsidóasztó, kimerevítve rostokol, és jaj, bóg a tehén. Szeretném sorba venni mindezeket, csak hogy a tehénbűvés széttroncsolja a kronológiát, nincs más megoldás: elmesélem a tehenet.

Minden tehennek négy lába van. Daday szerint a bikának is négy lába van, a különbség a két teremtmény között csak a tejelés szándékában mutatkozik meg, a tehén ugyanis szívesen tejel, a bika tejelési készsége erősen megkérdőjelezhető, noha nem kizárt, hogy kitartó meggyőző munkával tejelésre lehet ösztökélni. Daday vélekedése szerint a tejelési szándéknak csakis a szellemi szférákban lehet megtalálni a titkait.

Mindezekből arra a következtetésre jutottam, hogy Daday nem tekinthető állattenyésztési szakembernek, és hiába tettem erőfeszítéseket ez irányban, azaz hogy bevezessem az állati létforma elementáris tudnivalóinak a tárgykörébe, ami a látványosan csüngő biológiai tényezők megtekintésében, esetleg kikapogtatásában állott volna.

— Hagyjuk ezt — mondta Daday, leült a tehenel szemközti, s annak szemé közé nézve, makaesul folytatta gondolatviteli próbálkozásait.

Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy felsötét volt, úgyhogy az a látványos csüngés nem is volt olyan látványos.

Lukács Mária rajza

nyos, s ami a kikapogtatási eljárást illeti, semmiféle lelkesítő ösztökélést nem éreztem ez irányban, nemcsak azért, mert az élet eddigelé megkímélt attól, hogy állatok lába közé nyúlkáljak, de rángon alulnak is éreztem az ilyenfajta ténymegállapító módszereket. Számomra természetesen tűnt, hogy Dadayt, aki ugyan nem volt elmebajos, de — hogy így mondjam — megnyilvánulásaiban volt valami excentrikus báj (egyszóval

sokszor egészen hülye volt), tehát hogy Dadayt arra predesztinálta a sorsa, hogy kettőnk közül ő hajtja végre az alantasabb feladatokat, lévén hogy kis létszámú bandánkban nekem jutott a vezető beosztás, Daday pedig a nép szerepét töltötte be. Csak hogy milyen a nép? Innen, felülről nézve, Daday mint nép úgyszólván heterogén volt, ezt nemcsak heteroklitikus megnyilvánulásain mértem le, hanem egymástól homlokegyenest elütő cselekedeteiből is; Dadayban többféle ember élt, az egyik kitartóan szuggesztív a tehenet (ez volt az értelmiségi), a másik elkezdte rugdosni a tehén farát (ez volt a proletár), sőt, egy adott pillanatban erőszakosabb eszközökhöz is folyamodott, nevezetesen egy vastag lécdarabhoz, amivel a tehén szemé közé sújtott, imígyen próbálva rávenni a megátalkodottat az aláatra (ez volt Dadayban a bányarém).

Három variáns van. Ez a tehén vagy jellemes, vagy csak hülye, de az is lehet, hogy bika volt.

— A szemformája tehenes — makaeskodott Daday, s amikor már véres volt az állat feje, és elkezdett hasonlítani egy riadt óriásnyuszúhoz, Dadayban a proletárok abbahagyták az akciót, az értelmiségi meg elhevert az istálló egyik szögletében.

Nehogy azt higgyétek, testvérek, hogy ezzel a tehén-ügyet végleg letudtam,

hát újabb döntést kellett hogy hozzak: saját magamnak fogok örömet szerezni, én vagyok ugyanis az egyedüli, aki ezt feltétlenül kiérdemeltem. Lehetőségeim korlátozottak ugyan, de szelidek, s ez jól is illik hozzám, mert a szelideg nálam nemcsak tulajdonság, hanem — hogy így mondjam — életforma is. Szóval emlékezzünk. Arra a pillanatra emlékezzünk, amikor Jolánka ott állt az istálló ajtajában, körülbelül olyan szerencsétlenül, mint a gombák között a ló-fingombó.

Gyeride, mondom, és jött szaporán, és befeküdt mellém; hogy hívnak, kérdelem, de nem válaszol, csak hálásan meresztí a szemét. A néber kéznél volt... Ment a vonat. Beszálltam rendesen, s alig néztem körül, máris sipolt bennem valami, hát, mondom, ez egy rafinált szerkentyű, egyáltalán nem tűnik vicinálnak, sokoldalúan fejlett középeurópai kulturdög, na, szóval ott szomorodtam el a vasúgy tetején, pedig bizony mondom néktek, akkor még nem tudtam, hogy ő lesz az arám. Már felalomban voltam, amikor hallom, hogy továbbmegy a vonat, elől a postakocsi, az ajtóban Rudikám és Daday osztogatják egymásnak a belépőt. Úgy nézett ki, hogy az életnek van némi értelme, azóta kiderült, hogy csak némi értelme van. Persze halott státusban könnyűnek tűnik értékelései kérdésekben véleményt nyilvánítani, a legeslegbiztos szabadság állapotában, amikor az ember megszabadul a földi hívságoktól, a fejadagtól és a retyerutyáktól, sőt még a rézmozsarak sem lelkesítik, a tűzhely melegét sem kívánja vissza, mert az elműlés fenségében megtanulta, hogy a tűzokádók, kardnyelők, politruk trónnájderek és dilettáns bohócok egy töről fakadnak a bárca nélkül lézengő szájakkal, de nem politizáló, testvérek, egy halott ne politizáljon, egy halott csak a kultúreltben jeleskedhet, a szellemek kórusában hallathatja a hangját (Fel, fel, ti rabjai a földnek...), közben nézem a hőértangót s arra gondolok, hogy tennék-e valamelyes szolgálatot az emberiségnek, ha kímásznék az ágy alól és megmutatnám magam a fejem fölött maszurbáló Jolánkának. Istenem, de szépen múlta ki. Két karját szétvetné, és lefogadom, hogy dezdemonás hörgéseket hallatna, arra viszont már nem volna ideje, hogy vergődjék egy kiesit a párnák között, ágya mellett készenlétben állna egy vasvillás alak, akit szolgálatételre hívtam elő, mert mondom néktek, testvérek, ne ócsároljatok halálomban is, mert egyszer csak feljövök a rögök közül és szétverem ezt az egész kuplerájt. Közben rájöttem valami egészen csodálatosra: itt vagyok! Feljöttem. És szétverem. Olyan lassan fogom szétverni, hogy észre sem veszitek. Apró ecafatokra szedem a lelketek, beülök a gondolataitok közé, gejjir lesznek és dinamit, hullaszag és mákony, nyaktiló és demokratikus átmenet, amíg élő holtakból halott előkké váltok mindannyian, mert nem érdemeltek sem életet, sem halált, sem kegyelmet, sem bünbocsánatot, semmit sem érdemeltek, ganék!

(Folytatjuk)

JANCSIK PAL

TUAREG VERSEK

Egy napon arra ébredtem, hogy elfelejtettem az anyanyelvemet, és csak tuaregül tudok. Minden bizonnyal a tévé hatásának kellett ezt tulajdonítanom, annak az ismeretterjesztő filmnek, amely a tuaregek életéről szólt. (Lám, lám, a tévé átnevelő, átlenyegző hatása! Bizonyára ezért csökkentette a vezetőség fele időre a hétfő délutáni adásokat, nehogy valamelyik honfitársunk arra ébredjen egy szép (tuareg) reggelen a tűzhely melege mellett, hogy csak egy bizonyos ázsiai nyelven tud beszélni.)

Szóval, tuaregül álltam ama reggelen. Csak halvány sejtelemként derengett bennem, hogy tegnap még az anyanyelvem a magyar volt, és hogy talán verseket is írtam ezen a nyelven. Így hát elő kellett vennem a nyelvtankönyveket, a szótárakat, és különös érdeklődéssel, feszült figyelemmel hallgattam feleségem zsinatolását, hogy ajkáról újra elleshessem a magyar szavak alakját és értelmét. (A fiammal nem sokra mentem, ő a Néma Leventét alakítja a családban.) Nem mintha nem becsültem volna új nyelvemet, sőt büszke voltam rá, de hát senkivel se tudtam megértetni magam. Napok, hetek alatt egyre nagyobb előrehaladást tettem volt anyanyelvem elsajátításában. Egyszer avval is megpróbálkoztam, hogy verset írjak régi-új nyelvemen, pontosabban, hogy tuaregról magyarra fordítsak néhányat. Az alábbiakban eme próbálkozások reprezentatív darabjaiból nyújtok át egy párat a nyájas olvasónak.

H A Z A S Z E R E T E T

Cyönyörű és édes enyém szülősvatag. Szívemnél őrök téged, mint éles jatag-ant. Szeled illatos, friss, nem avatag.

Úgy otthon vagyok itten, mint tevé. Keilemes, kívánatos vagy, mint oázis leve. Erősen simogatol fejemet, mint déli nap heve.

Tetőled én nagy városokba mentem, olajjal ottan burnuszomat összekentem. Tégedet cipeltelek ott is mindig fejben.

Kebelem viharja visszasepert engem, homokszemet. Egy homokszem a sok homokszemetek szeret, egy tuareg a sok, sok tuaregeket.

V A L L O M Á S

Vékony felhő arcodon a finom lepel. / Szemed tózában lelked fürdik és tündekel. Karcú a derekad, hajolsz, mint nádszál. Mint büszke harci dromedár, úgy lépkedel.

Feneked kerek, fut tőlem, mint ördögcsékér. Narancs kebeled tenyerembe belefer. Sörényed, ágyérod fekete, mint saskeselyű. Megkerült bakszámár miattad bennem a vér.

Kiáltozok utánad a sötét sivatagban. „Csend legyen! — mondja a némaság a magasban. — Ninesen itt szereted, látok innen főntrő. Keressd őt talán a pálmalugasban.”

G Y E R M E K V E R S

Nagy satorban kicsi ágy, derekalja jaj de lágy. Azon alszik kisgyerek, szuszog-muszog, kecmereg.

Kora reggel indulnak, hosszú úton búsulnak. Ő is összecsomagol, számár után kutyaol.

R O B A I

Mint agg kalmár, ki csőd szélében áll, eszek, iszok, pénzt szórok egyre már. Tudom, a csőd hátulról el nem ér, mert hamarabb lesz nála a halál.

S Z É G Y E L L E M M A G A M

Szegyellem magam a világ helyett, mert olyan szennyezett, bűdös, komisz. Ezért hordom a sűrű lepleket, vattával tömöm be az orrom is.

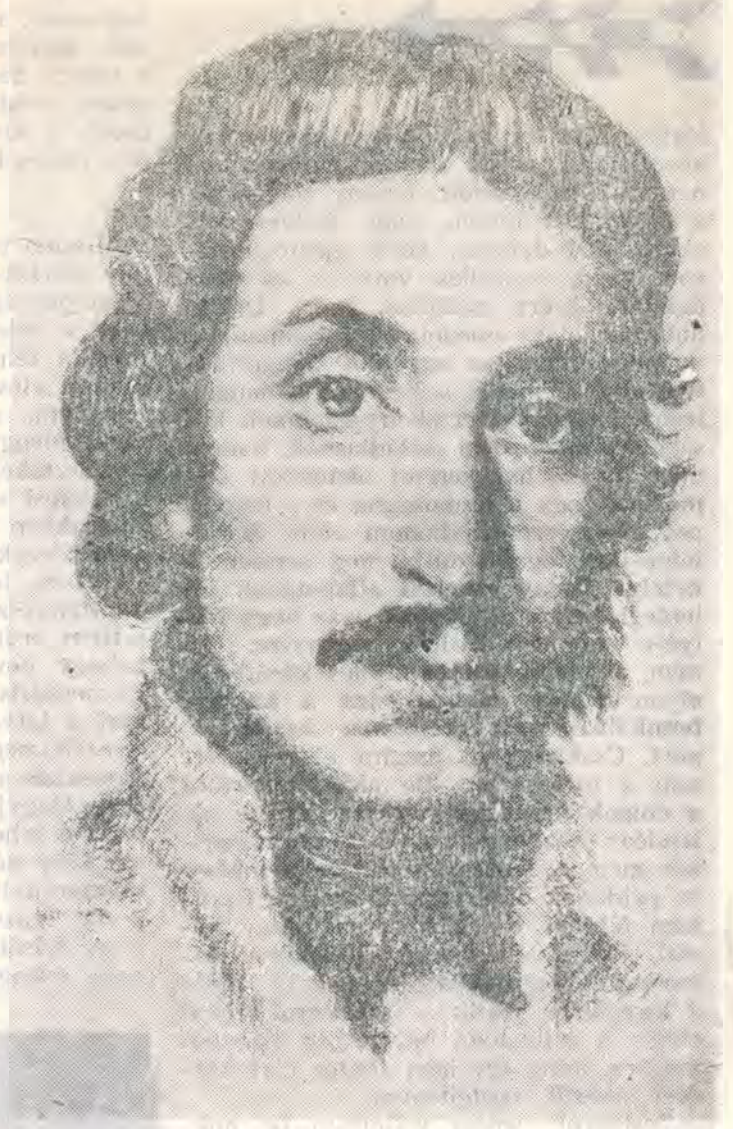
A FELVILÁGOSODÁS KORA 4.

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY

1.

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY (Debrecen, 1773. 11. 17. — Debrecen, 1805. 1. 28.) Balassi után a második világirodalmi rangú magyar költő; munkásságával tetőpontjára jutott irodalmi felvilágosodásunk, mert műveiben, a magyar viszonyok sajátosságait megőrizve, európai szintre emelte mindazokat az eszméi- és stílusáramlatokat — a barokktól a klasszicizmusig —, amelyek a korabeli Magyarországon meghatározók voltak. Apja, Csokonai József, művelt sebészorvos, anyja, Diószegi Sára, olvasott polgárlány. 15 évet tölt — diákként, majd tanítóként — a debreceni kollégiumban. Itt ismerkedik meg Tasso, Gessner, Büchner műveivel és a francia felvilágosodás jeleivel (Rousseau, Voltaire, Diderot). 1795-ben kicsapják a kollégiumból, színelg az iskolai szabályzat elleni vétségei, valójában éles hangú felvilágosult versei, Kazinczyhoz fűződő barátsága, a jakobinusokkal rokonszenvező magatartása miatt. Ezután Sárospatakon jogot hallgat, az 1796-os országgyűlés hírére Pozsonyba megy, mecénást keresve az összeseregülő nemeselek között. Ekkor szerkeszti és adja ki — kevés sikerrel — *Diétai Magyar Múza* c. folyóiratát, Pozsonyi kudarca után Komáromba utazik, s ott beleszeret Vajda Juliannába, Vajda Pál, a módos kereskedő lányába. Oda is igérik neki Julianna (Lilla) kezét — azzal a kikötéssel, hogy állandó megjelölést szerez. Ismét útra kel hát, hogy más városokban nézzen állás után. Mire visszakerkezik Komáromba, Lilla már egy gazdag gabonakereskedő jegyese vagy éppen felesége. Folytatja hivatalkereső vándorlását, régebbi tudósbaja kiújul, ketekig fekszik egyik Somogy megyei barátja házában súlyos tüdőgyulladással. 1799 júniusáig, tehát jó egy éven át különböző községekben (Hedrehely, Kisasszony, Kiskorpad, Nagybalom) időzik vendégszerető házaknál. Végül barátai közbenjárására az újonnan alapított csurgói gimnáziumban alkalmazják mint helyettes tanárt, a megválasztott rendes professzor megérkezésekor azonban elbocsájtják. Gyalog indul haza, Pécsen, Baján át Debrecenbe 1800 tavaszán. 1802-ben leég debreceni házuk, s ezzel a költő az anyagi csőd szélére kerül. Betegsége elhatalmasodik; 1804 őszén egy temetési gyászbeszédet mond, meghal, erejét többé nem nyeri vissza, és 32 éves korában meghal. Erett költői pályájának első szakasza 1790–95-re tehető. A nemzeti ellenzéki mozgalom, amely II. József uralmával szállt szembe, a császár halála után, a francia forradalom első győzelmeitől ösztönözve, átütő erővel tör fel. Csokonai a felvilágosodás és a nemzeti fejlődés közös diadalmát ünnepli (*Magyar! Hajnalasad!*), de bírálja is a külsőséges hazafiaság megnyilvánulásait, pl. *A bagoly és a kócsag* (1790) c. párbeszédes állatmeséjében és 1791-i vígeposzában, a *Békaegér-*

hárcban. A 90-es évek elején írt verseiben tűnik fel először a rokokó életérzése. Az európai rokokó díszítő elemeit, mitológiáját egyéni hangú, páratlan formaérzékkel tanuskodó költeményekben használja fel, kiszűrve az irányzat gyakori cikornyosságát, csínáltságát. Szatirikus hajlamát, humorérzékét ekkoriban leginkább *A méla Tempejői avagy az is bolod, aki poétává lesz Magyarországon* (1793) c. színműve csillantja föl. Csokonai mintegy előrevetíti a rá váró sanyarú költősorsot: egész életében hiábavalóan reménykedik majd, hogy polgárköltőként művei jövedelméből tarthatja fenn magát. A felvilágosodás gondolatvilága, Voltaire „optimista racionalizmusa” és a Rousseau-i tanítás *Kontancinapoly* (1794) és *Az estve* (1794) c. verseiben jelenik meg a legrangosabban. Ezek az eszmék átvonulnak következő korszakán is (1795–98). A Lilla-ciklus új fejezetet nyit a magyar szerelmi lírában; az érzelmek természetes, sallangtalan kifejezése szervesen fonódik össze a rokokó szemlélettel (*Az alvó Lilla felett*, *A fekete pecsét*, *Lillához távollétemben* stb.). A családias legszebb költői párlatai: *A reményhez*, *A thányi ekhóhoz*. A Lilla, illetve Lillák iránti rajongása később enyhe nótálatba csap át a költőnél, amint azt *Dorottya vagyis A dáma diadalmá a farságon* (1799) c. vígeposza, majd *Az övegy Karmyóné és a két szeleburdiak* c. boházata mutatja. Mindkettőben szellemesen gúnyolja az idegenmájmólást is. Népies versei (*Szerlemdal a csikóbőrös kulacshoz*, *Szegény Zsuzsi, a táborozóskor*) Petőfi előlegezik. Pályája utolsó szakaszában mindinkább magába fordul. Műveit rendező sajtó alá (*Anakreóni dalok*), és nagy nemzeti eposznak szánt művét, az *Árpádiást* szeretné befejezni, de erre már nincs ideje. A gyilkos kórral vívott küzdelmét megrázó és gyönyörűséges képekben örökíti meg: *Tüdőgyulladásomról* (1804). Elettüve vezérgondolatait az említett 1804-i gyászszertartásra készült *Halotti versek* (ahogyományosan: *A lélek halhatatlanságáról*) c. bölcselő költeményében foglalja össze. Am káprázatos műveltsége, európai látóköre, készsége minden új befogadására, merész kísérletező kedve szinte minden művéből kitetszik. „Alig van magyar költő — írja Németh László —, akinek a műveibe annyi ismeret, adat, kultúraelem szivódott volna bele, mint az övébe... Hét nyelven ért, s járatos a világirodalomban és a természettudományban. Olyan alap, amellyel kevés magyar költő dicsekedhetik...” Költészetében olyan feladatokat oldott meg, amikkel előtte a magyar irodalomban meg sem próbálkoztak. Roppant változatosságban dolgozta ki versformáit, strofaszerkezeteit, rímkombinációit; ő írta az első igazán és hibátlan rimes-időmértékes (nyugateurópai lejtésű) verset nálunk; ő írta az első olyan verset, amely nemzeti idomként éppúgy ütemezhető, mint időmértékes gyanánt. Bravúros verselő volt, jó néhány kezdeményét Petőfi és Arany örökösített, művészi-szemleli hagyatékát a nyugatosok legjobbjai büszkén vállalták. Ady a legerősebb magyarok nevezte, „kinek emléke előtt hálával kell leborulnunk mindannyiunknak, akik gondolatainkat, érzéseinket magyar szavakba öltöztetjük”.

EGY RÓZSAHÓZ

Nincs tavasszal, nincs se nyáron,
Mint te, olyan rózsaszál;
Még nagyobb dísz nyere-
Sáron!
Csak te ott virítanál.
Rózsaszínnel játszadoznék
Két viritó arcaid,
Rózsamézzel harmatoznék
Csókra temett ajkaid.
Látta kellemid Citérsé,
Látta és irigykedett,
Hogy pirosló lába-vére
Képeden büszkélkedett.
Hófehér tekintetednek
Hajnalán nyílásba jött

Rózsaszálcskák ferednek
Tiszta téjhabok között:
Szűz mellyed fehér élére,
Ok is úgy mosolygának,
Mint mikor rózsák tövére
Gyöngyvirágot raktanak.
Rózsá vagy te, rózsá lézel,
Rózsá meg a selymed is:
Jaj, de bezeg kirra tészel,
Hogyha van tövisked is!
Rózsá! engedd, hadd heverjek
Éltető bokrodba már,
S édes árnyékodba nyerek
Pészket én, rideg madár.
1793
1 Sikszág Palesztinában; 2 Vénusz; „lába-véréből” a monda szerint rózsá fakadt.

A FEKETE PECSÉT

Gyászpecsétje kedvesemnek!
Fejtsd ki végre, mit hozál?
Mit jelentesz bús fejlenek?
Élet-e ez vagy halál?
Oh égék,
Rettegek!
Rettegek — tán rózsaszálát
Gyöttri nagy szívbeli kín —
Tán keservét — tán halálát
Jegyzé a halotti szin —
Tán ma már
Sirba vár.
Sirba vár! Vagy mást szeretvén,
Szíviből engem kivét,
S engem így halálra vetvén,
Azt jelenti e pecsét.
Helyes ok,
Meghalok.
Meg — de míg a sirba szállok,
Nyíl meg, oh gyászos levél!

Tán csak egy szót is találok,
Mellyre szívem még megél,
Tán halált
Nem kiált...
Nem kiált! Ah, megkövetlek,
Szép levél! Csalt a pecsét.
Már ez egy szó is: szerettek!
Visszaadja a becset!
Már ez, oh,
Égi szó!
Drága szó ez, szép levélke!
Már ezért csókollak ám:
Mert tevéled Lilla lelke
Új napot derít rám,
Szép levél!
Szívem él.
Szívem él! örökre mondom
Bánatomnak adiót,
Jer, Juliskám, félre gondok,
Kedvel engem, én is őt.
Már enyim
Szép Julim!
1717

LILLAHOZ TÁVOLLÉTEMBEN

Lilim! csoport öröm között
Töltöm most életemet.
Szívembe bá nem költözött,
Nem rág az engemet.
Sem könnyeket nem hullatok,
Sem nem sohajtok, jajgatok.
A szent barátság csilága
Egremre felderült,
A tiszta boldogság maga
Fekent fejemre ült.
De kedvem egybe sem lelem,
Mert nincs az én Lillám velem.
Ha nincs az én Lilim velem:
Mi nékem a világ!
Sokszor magamban képzelem,
Hogy az halál kivág.
Az élet édesége mi?
Mit érsz, öröm? ha nincs
Lill! —
A szép, fül és egyéb tagok
Múlhatnak talám:
Igen, de szív nélkül magok
Gyarlón örülnék ám.
Tudod pedig, szép rózsaszál
Szívem csupán tenálád áll.
Te bírod, óh tudod magad,
Szép Lilla! szívemet:
Azért te is helyette add
Cserébe szívedet.

Enyim maradjon, semmi sem,
Csak a tiédet add nekem.
De mit könyörgök ily nagyon
Galamb! szívedért?
Ugy-é, hogy az nálam
vagyon
Cserébe szívemért?
Nohát, ha megvan, ami kén:
Többé nem is terhellek én. —
Ha már enyim az, akié
Vagyok, szólj, Cipri!
Olyan szerencsés több van-ó?
Van-é? s ha van, ki a?
Nincs, Cipri, nincs... De
kémlel itt
Nehány irigy — csitt, Cipri,
csitt!
Ne szólj te erről senkinek,
Mi nem szölnék, mi se;
Hogy a világ irigynek
Vaküljön a szeme.
Mi majd, ha boldog célt
lünk,
Tenéked oltárt szentelünk.
En téji versbe foglalom
Erkölyt éneked,
S mellettem e szép angyalom
Hárfázni fog neked:
Így kötnék össze új csomók,
S mi lesz Lilim jutalma? —
Csók!
1798
1 Vénusz.
2 Vénusz tiszteletének helye Ciprus szigetén.

A TEL

Mormolnak szelei a fagyos északnak,
A zsinylepe vastag jégcsapokat raknak
Ellepek a földet sűrű rengeteggel,
A folyóvizet megkötik hideggel.
Mellyeket öszítnek a havak és derek,
Azok a tél fején fejlő püderék.
Zúzmarázos a Bak csillámzó szakála,
Csörög a jég miatt minden szőri szála,
Vége felé jár a didérgő december,
Decemberbert hordoz már minden okos ember.
Szellős volna nagyon az ing s a papucs ma,
Bezegg becsbe is van a bunda s a quacsma.
A vékony rokolyás leányok s a póré
Gatyájú legénynek felláll minden szőré.
A farkasok, medvék s rókaik hébe-hóba
A sűrű erdőbe menek prédálóba.
A többi állatok merülvén álomba,
Alusznak az ősszel készített álomba.
A madarak nagyobb része elutazá.

Csak veréb, csak varjú marad idehaza,
Az is a városához közelebb szivárogo,
S a disznótorokba örömnótát károg.
Komor minden, minden szomorúnak

Mihelyt a tél borzas csillaga feltetszik,
Mindent öszvebágyaszt és puhít ostoba
Levegő egével a befűtött szoba.
Csupán az örvendő farsáng vig zászlója
Lett az elesüggedt szív jó vigasztalója,
Melly, vig kiáltással felemelvén fejtét,
Ugrál az új havon, nem találja helyét.
Öltözik magára sokféle maskarát,
Ugrós kózik táncra billegtetni farát.
Vig ebédeket rak terített asztalán,
Markába pecsenye, kulacs az oldalán,
Táncos szobájába vig muzsikát pengét,
Kurjongat s a búnak ádiót izengét.
Széknél, s esik néha olyan is a szánba,
Amilyet nemigen tennének románba.
Köveli sok gavar, csirippol utána
Sok öregbiróktól irtózó Susánna.
1789

AZ ALVÓ LILLA FELETT

Nyugodj csendességgel
Itten szép nimfa!
Ládd, melly büszkeséggel
Féd e boldog fa!
Vágyva árnyékozva
Téjszín kebledet,
Melly duplán báltozza
Márvány szívedet.
Két szemed hejában
Éltem s holtom áll.
Csendes árnyékában
Álom s Amor hál,
Mindkettő szemedre
Rózsálancot fűz;
Nyugodj csak kedvedre,
Nyugodj, drága szűz!

Szép virágszálcska,
Mint terülj alá!
Híves árnyékoska,
Szállj lebegve rá!

Edesitd nyugalmát,
Tiszta csergeteg!
Jöjjetek: jutalmát
Vénus adja meg.
Kis Zefir, mellyére
Csendesen borúlj,
Felfedett cseszére
Gyenge szárnyal fűj;
Sőt ha tudsz, lelkebe
Bújj egészen bé,
S tudd meg, hogy fektébe
Rólam álmod-é?
Nem! — Magam vízgálom,
Mit gondol most ott,
Vonj szemére, álom!
Dupla kárpitot,
Játszodtasd áltába
Kedves képekkel,
Vidd Idáliába,
Hogy ne keljen fel. —
Mennyi ösvényemben
A tövisk s haraszt!
Majd ropog mentemben;
Amor! szedd fel azt...
Ah, melly édes izzel
Alszik kincsem itt! —
Pínty, pacsirta csizzel...
Majd felszerken... Csitt!

1797
1 Vénusz tiszteletének helye Ciprus szigetén.

AZ ESTVE

A napnak hanyatlók tündöklő hintaja,
Nyitva várja a szép enyészet ajtaja.
Haldokló sugári halavánnya lézzenek,
Pírult horizontunk alatt elenyésznek.
Az aranyos felhők tetején lefestve
Mosolyog a híves szárnyon járó estve;
Mellynek új balzsammal biztató harmatja
Csepecskeit a nyílt rózsákba hullatja.
A madárkák meghűlt fészkeiknek széleire
Szunnyadnak búcsúzó nótájok rendjein.
A kis filemle míg magát kisírta,
Szomorún hangicsált fészken a pacsirta.
A vadak, farkasok ülnek szenderedve,
Barlangjában belől bömböl a mór medve.
Ah! ti csendes szellők fúváltati, jertek,
Jertek füleimbe, ti édes koncertek;
Mártsátok örömbre szomorú lelkemet;
A ti nyájasságtok minden bál etemet.
Lengjétek, oh kellő zefirek, lengjétek,
Lankádt kebelemben életet öntsetek!
Mit érzek? ... míg szölnök, egy kis nyájas szellet
Rám gyengén mennyei illatot lehellett.
Suhogó szárnyával a fák árnyékánál
Egy fűszerszámozott teátrómot csinál,
Mellybe a gráciák örömmel repülnek,
A gyönyörűségnek lágy karjain ülnek;
Hol a csendes berek barna rajzolatja
Magát a hold rezzög fényénél ingatja.
Egyszóval, e vidám melancholliának
Kies szállásai örömmre nyílnának.

Késs! még, setét éj, komor óráiddal,
Ne fedj bé kedvetem hideg szárnyaiddal:
Tízely e világba semmi részem nincsen,
Mely bággyadt lelkekre megnyugóvást hintsen;
Mikor a világnak lármáját sokallom,
Kevélynek, fősvénynek esztörtetését hallom,
Mikor az emberek körültem zsi bongnak,
S kényejektől részegen egymásra tolongnak.
Bódult emberi nem, hát szabad létedre
Mért vertél zárkédót tulajdon kezdedre?
Tíed volt ez a föld, tíed volt egészen,
Mellyből most a Revély s fősvény dézmát véssen.
Mért szabtal hát határt önfiaid között;
Ládd-é már egymástól mind megkülönbözt.

Az enyim, a tied mennyi lármát szüle,
Miolta a miénk nevezet élüle.
Hajdan a teremő föld, míg birtokká nem vált,
Per és láрма nélkül annyi embert táplált,
S többet: mert még akkor a had és veszettség

Mérgétől nem veszett annyi sok nemzetség,
Nem vólt még koldúsa akkor a törvénynek,
Nem született senki gazdagnak, szegénynek.
Az igazságtévő határkő és halom,
A másét bántani nem hagyó tilalom
Nem adott még okot annyi sok lármára,
Mert az elégség vólt mindennek határa.
Nem állott vólt még ki a kevély uraság;
Hogy törvényt hallgasson tőle a szolgaság;
S rozkenyeréből is karácsonya legyen,
Hogy az úr tortátát s pástétomot egyen.
Nem bírt még a király húsz, harminc milliót,
Nem esikart ki tőlük dézmát és porciót!
Mellyből bódogokká tudja őket tenni,
Azaz tonkin fészket? legyen miből venni.
Nem bújt el a fősvény több embertársától,
Hogy ment legyen pénze a haramiótól,
Akit tán tolvajja a tolvaj világ tett,
Mert gonosz erkölcsrel senki sem született.
Nem is csuda, mer már a rétek árkoiva,
És a mezők körrül vagynak barázdolva;
Az erdők tilalmas korlát közt állanak;
Hogy benne az urak vadjai lakjanak;
A vizek a szegény emberekre nézve
Tőlök munkált fákkal el vagynak pécézve.
Te vagy még egyedül, oh arany holdvilág,
Mellyet árendába nem ad még a világ.
Te vagy még, éltető levegő! amellyen
Indzseneri duktus nem járt semmi helyen.
Téged még, oh legszebb hangú szimfónia,
Ingyen is hallgathat minden emberfia;
S titeket, oh édes erdei hangzások,
Hallhatnak a szegény pásztorok s munkások;
Mikor a mesterség gyáva hangjainál
A kényes nagyvilág fárszót bált csinál.

Oh, áldott természet! oh, csak te vagy nekem
Az a tetőled nyert birtokom s vidékem,
Mellynek én örökös földesura lettem,
Mihelyt teáltalad embernek születtem.
1794
1 hadiadót; 2 eheto fecskefészket.

Vigadj, magyar haza! s meg ne tagadd

Javadtól azt a valódi örömet,
Amellyert vig hanggal ekhózik a Mátra,
Az egész országban harsogó vivatra.
Vége van már, vége a hajdani gyásznak,
Lehasadoztak már a fekete vásznak,
Mellyeket a fényes világosság előtt
A hajdani idők mostohás keze szőtt.
Az eltepett gyásznak rongyainál fogva
Tündöklök egy nyájas hajnal mosolygva.
Setét völgyeinkre sugárid ereszti,
Mellyel a megrögzött vak homályt

Biztatja hazánkat vidámitó képe,
Hogy már a magyarok napja is kilepe,
S rövid időn felhág egünk délpontjára,
Hogy világosságot hintsen valahára.
Kelj fel azért, magyar! álmodból serkenj fel,

Már orcadra sűt e nyájas égi jel.
Kelj fel! s ázsiai Múzsáddal köszönted,
Elibe háláló indulatid öntsed.
Orvendj, hogy elműlván a setét éjtszaka,
Megnyílt a napkelet bársonyos ablaka.
Ezáltal egy kövér reménység táplálhat,
Hogy még napod fényes delére felszállhat.
Lesz még a magyarnak olyan dicső neve,
Amilyen volt a Márs mezején eleve.
S még azok is laurust fűznek, magyarinkra,
Kik most finnyás orral néznek hérosinkra.
Idvezlegy szép hajnal! ragyogtasd fáklýádat,
Vig egünkön mutasd mosolygó orcadát.
Jer! imé, nimfái már a vig Dunának
Elődbe koszorús fővel indulának. —

Ezt minap egy jámbor magyar énekelte,
S benne a huszadik századot képzelte,
Ne is félj, oh magyar, talám akkorára
Bődögabb nap jön fel reád valahára:
S aki mérget forral hazánkad ellene,
Megveri a magyar seregek istene.

1795 **KONSTANCINAPOLY**
(Részlet)

Amint a Bosphorus Európát mossa,
Másfelől Ázsia partjait csapdossa,
Itt büszke hajbai dícsékedve folynak
Kevély fala alatt Konstancinápolynak,
E másik Rómának pompás dűledeki
Borzasztó árnyékokat bocsátanak néki.
De jöszte be, Múzsám, a városba velem,
Téged nem rethetnek itt semmi félelem.
Mennyi kincs, oh Múzsám! mely sok gyöngy
s patyolat,
Mennyi nép, melyet visz csak egy
parancsolati

BÚCSÚ A MAGYAR MÚZSÁKTÓL

Múzsák, akik eddig olyan jók valátok,
Hogy kőrültem nyájas színnel mosolygátok;
Jó szívű, de kicsinyt használó barátok,
Kecsgető Múzsák! már Isten hozzátok!
Ti ugyan adtatok sok olyan napokat,
Mellyeken töltöttem vig mulatságokat;
De ha meggondolom ama sok bajokat,
Néktek köszönhetem egyedül azokat.

Vagy ti már nem vagytok má olyan
kedvesek,
Vagy az én énekim néktek nem zesek:
Elég, hogy nem vesznek fel is a pénzesek,
Azért bizony már én más dolgot keresek.

Szeret, azt megvalloim, szeret szívem kénye,
De nem vágyok lenni az ország szegénye...
Mit ér az embernek ha van is reménye,
S azonba üressel tele az erszénye?

Tusculanum¹ s Tibur² szálik a lelkeket,
S ha Caesar s Maecenas dajkálják ezeket;
Különben nem lehet várni oly remeket,
Melly közel érhesse Virgili s több illyeket.

Kimegy ám a főből minden kadenia,
Ha üres erszénnyel ír az emberfia,
S ha még azt sem kérdik, hogy van-e
gázsia,

Csak szoruljon össze a jó bagaria.³
Mit ér örökös hírt nyerni Iliással,
S falunként elődni tudós koldulással?
Ha nem kérkedhetni semmi Maecenas-sal:
Jó éjtszákát, Múzsák, Fébussal⁴ s Pailással⁵!

Igaz, hogy nagy becsé lehet egy babérnak,
Melly örök dicséret szerzett volt Homérnak;
De csakugyan úgy jó lenni am Voltérnak,
Ha néznek ferneyi úrnak s gavallérnak.

Vagy pedig, ha sok úr, módja lévén benne,
A Múzsáknak szives áldozatot tenne,
Mellyből a poéta egy kevés részt venne:
De nálunk ez a szám még nem sokra menne.

Más népek közt feles példákat találok,
Hogy mind a királyok, pápák s kardinálok,
Mind a pénzés urak annyit adtak nálok,
Amennyit nálunk sem visznek el a bálók.

De minthogy ez nálunk auslándisch⁶ portóka,
Hogy a poétának legyen ajándéka:
Sok szegény legénynek megcsökken
szándéka,

S köztényű gyertyáját elrejt a véka.
Magam is ezután tivéletek tartok,
Kik élni és nemcsak verselni akartok,
Verbóczyhoz megyek: ti tán meg nem
martok,

Kik a törvényléből moslékot habartok.
Te pedig poézis! az egék munkája,
Apollónak⁷ mézes száju leánykája,
Te, a szegénységnek anyja és dajkája,
El! vigan, elszakaszt Verbóczy pennája.

Minden írásimat, melyek megmaradtak
S szük erszényem miatt köztényt nem
láthattak,

Maecenasokra is eddig nem akadtak,
Akik talám nálunk mind sirba rakattak,
Bizom az érdemes késő maradékra,
Melly több szívességgel néz a jó szándéokra,
Vagy pedig nem hajtván semmi tartalékra,
Pipára ragatom és vajás fazékra.

1 római csendes pihenőhely; 2 a rómaiak nyaralóhelye; 3 finom vízhatlan bőr; 4 görög napisten; 5 a tudományok istennője; 6 külföldi; 7 a tudomány és művészet istene, a múzsák vezetője.

A debreceni Kollégium

A FEREDÉS

Ni, szemeim ideneztek!
Ni, a rózsabokor hirtelen
Mint megrezent ott a vízszelen:
Ni, szemeim! ideneztek
Ni, mint megbillentenek
Levelei s ágai,
Tövisse s virágai
Hogy összeverődtenek.
Illatozó bíborának
Pompái elszóródnak:
Némelyek, im, elterültek
A dudváknak szárain,
Mások úsznak az itt lengő
És játszodozva kerengő
Zefíreknek szárnyain.

Ni, ni, most vigyázzatok! —
De fényetek hogy reze pislogva,
Hol összevonul, hol dűlyed.
Most repes kacér pattanással forogva,
Majd rettenve vak gödrébe sűlyed:
Tán biz istent láttatok?
Ne zárjátok be ablaktokat!
Ott nem haragos istenség látszik,
Ne féljete, ott egy szép nimfa játszik:
Nyissátok meg ablaktokat!
A rózsákön általfénylenek
Sokkal szebb rózsái,
Pirósó orcái
Mellyek titeket megigéztenek
Ah, boldog rózsafa!
Be nyájas nimfa
Nyugszik alatta árnyékoknak!
Ah, végy be engem egyik ágodnak!

Ti pedig, szemeim, ti lesve vigyázzatok,
Mit akar ott az a ti szép nimfátok?
Ni, ni, ruhát levette,
S a rózsá tövére tette —
Maga indul: most már nézzetek!
A nézés istene legyen véteket!
Ahol megy! — ah, mely isteni képnek kell
lenni,
Melly hátul is ennyi gráciákkal kezd
jelenni?

Vajha láthatnátok, mely szép
A halhatatlan kép!
Ah, fordulj erre, szép istenné! —
Egek! — micsoda! — jaj, szemeim, mit áttok?
Mint reszkettek?
Mint meredtek?
Mint fellobbanátok?
Már kipattanátok,
S tán golyóbiskátok
A nézés tövéből kivenné? —
Ah, mit látok? — irgalmas egék!
Ah! én kincsem! — — Alig pihegek! —
Visszanézett az én galambon, visszanézett!
S szememet, szívemet, lelkemet, mindent
megigézett.

A SZAMÓCA

Illatja rozmarinnak,
Mézize a fügeknek,
És a ruker¹ pirosra
Szájunknak és szemünknek
S orrunknak is mi kellő?
Hát még ha egyesülnek
E kedves érzések? —
Imé, az ért cseresznye
Melly édes és piross is?
A sárgadinnye szagja
Nárdus s az ize nektár:
A rózsá színe bíbor,
S illatja finom ámbra

De rozmarinnal együtt
A kis ruker¹ fügecske,
Cseresznye, sárgadinnye

A RÓZSABIMBÓHOZ

Nyíl ki, nyájason mosolygó
Rózsabimbó! nyíl ki már,
Nyíl ki; a bokorba bolygó
Gyenge szellők csókja vár.
Nyíl ki, gyenge kerti zsenge,
Hébe! nektárt hint terád,
Szűz nyakadba Flóra²
gyenge,
Bársonyos palástot ad.
Oh, miként fog díszesedni
Veled e parányi kert!
Oh, hogy óhajtlak leszedni
Rólad azt a drága szerlt!

Hadd szakasszalak le, édes
Rózsaszál: szép vagy te már.

László Miklós reprodukciói

Az én Rozáliám fut amott!
Ak, mint dobog szívem belől!
Ah, mint olvadok mindenfelől!
Isten! egék! — jaj, elfogyok!
Ne hagyjatok! — mindjárt lerogyok.
Az én Rozáliám fut amott!
Ah, ötét, — ötét láttam ott!
Ahol megy! — jaj, mit látok — meztelen! —
Irigylem e vidékeknek ezt:
Hogy látják, ami engem öl s éleszt,
S szerelemtársimmá lesznek illy hirtelen. —
De csalódom. — Ti láttok testén
Valamely leplet — de mely ritka
Az a fedél, mely alatt van szívem kies

S melly lebeg meztelen Évám édenén!
E csalódás játszodtat-e titeket?
Vagy csakugyan láttátok ezeket?
Miként pirosolnak,
Mikor meghajolnak,
Fényes szárai,
Márvány combjai,
Amellyeket főhajtva
Es utánna sóhajtvá
Csókolnak magok
A szép virágok. —
Vajha én most, vajha virág lennék,
En is illyen komplimentet tennék!
Nézd a vékony patyolat
Vigály felhője alatt
A szerelmes zefírek mint enyelegnek:
Ah, ezt mint irigylem e játszi seregnek!
Némelyik szép lábára tekergetik,
Egyik kies mellye alá rejtőzik,
Másik márvány oldalára könyököl:
Ah, a szerelemfűtés, ah, majd megöl! —
Vajha én most, vajha zefir lennék,
En is a legszebb helyre mennék.

De látjátok, már a patakba lépett,
Melly kettőssé teszi ezt a gyönyörű képet,
A hízkeldő habok hozzá mint tódulnak,
S farkok-csóválva lábához simúlnak.
Vetélkednek, az első mellyik légyen,
Melly néki udvarlást csókolással tégyen.
Már szárait,
Már térdét,
Már combjait,
Combtoveit
Nyelik el a fajtalan habok:
Ah, távozotok, ocsmány habok!
Ha feljebb viszitek vízeteiket,
Menten öszvegázollak benneteket.
Oh, már megöztetek!
Szerelemtársá lettetek. — Oh, már alig
látom szép mellyét,
Jaj, mint nyalogatják nyugodalmam helyét!
Vajha én most, vajha egy hab lennék,
En is szerelmes testén pihennék.
1803

MÉG EGYSZER LILLÁHOZ

Én szenvedek, s pedig miattad,
Miólta szívem elragadtad,
Édes kegyetlenem!
El-elhalok, mielőtt te jutsz eszembe,
S így kell talán e győtrelembe
Örökre sinlenem.
Érted borong éltam tavassza,
Mert nincs nap, amely elfogyassza
A rám vonult ködöt.
Sír tiszteled, ha kél, ha fekszik,
Miólta azzal nem dicsekszik,
Kiben gyönyörködött.

Sír tiszteled, kétségbe esvén,
Miólta, tőled távol esvén,
Reményje füstbe szállt;
Holt álom ül zsbabdt ölében,
S gyakran ijesztő képzetében
Lilit, Lilit kiált.

E szóra karjaim kinyúlunk,
De csak sovány hiomályba húllunk.
Nincs Lilla, nincs öröm!
Már nyugtom éjjel sem találok,
Mert ott is ébren tart az álom,
S fejem Lilin töröm. —

Oh, melly keserves annak élni,
Kinek tovább nincs mit remélni,
Es mégis élni kell!
El az, de nincsen benne lélek,
Az én tudóm is, bator élek,
Lelketlenül lehell.

Es tán te, szép szemévilág!
Úgy élsz, hogy életed virága
Virít, míg én halok.
Adná az ég! Azon örülnék,
Könnyemnek azzal eltörülnek
Félet az angyalok.

De tán, Lilim! te is kesergesz?
Rab gerletem, saskébe hergesz
S kéred segédemet?
Hiába már, kincsem, hiába!
Csak a halál jégstatorába
Ötelsz meg engemet.
1798

Gerliceként nyögdecselek,
Vigasztalást már nem lelek,
Nálad nekül, mintegy árván,
Kietlen pusztákon járván.

Ah! örök gyászt szerze nekem
Elrablott gyönyörűségem.
Más lett boldoggá általa,
Ki az én reményem vala.

Nekem pedig bú, siralom
Szerelmemért a jutalom:
Miólta azt elvesztettem,
Akiért élni szerettem.

Kiáltozom fűnek, fának,
Kedves nevét itt Lillának:
O pedig ül más ölebe:
S nem is jutok tán eszébe.

Gyászra dűlt éltam hajnala:
Boldogságom szép angyala!
Várhatom-e valahonnan,
Hogy megvizgatalsz
újonnan?

Halavány hold bús világal!
Te légy kínom bizonyosága:
Te sok álmatlan éjjelem
Együtt virasztottad velem.

Süss kedvesem ablakára,
Hints lágy álmat szemhéjjára!
Hogy a bájoló szerelem
Párnáján álmodjék velem.

Te pedig, óh, kedves-kellő,
Alomhozó esti szellő!
Legyezd gyengén
angyalomat
S ejtsd mellyére egy
csókomat.

1798
**SZERLEMDAL
A CSIKÓBÓRÚS
KULACSHOZ**

— Drága kincsem,
galambocskám,
Csikóbórus kulacsocskám!
Érted halok, érted élek,
Száz leányért nem cséréllék.

Megvidító orcácskádat,
Csókra termett kerek szádat
Ha a számhoz szerethatom,
Zsuzsiét nem csókolgatom.

Oh, hogy kótog a kebeled,
Mellyben szívemet viseled!
Oh, milyen szép az ajakad
S arany láncra méltó nyakad!

Karcsú derekadon a váll
Halhélj nekül is szépen áll;
Nem úgy ám, mint a Manció,
Vagy a majd megmondóm Krió.

Szép a hajad szép szála is,
Ha kis csikó hordozta is,
Nem akasztott ember haja,
Mint a Trázi rőt vuklja.

Édes a te danolásod,
Jérce-forma Kotyogásod,
Kittykottyd innepi ének
Bús szívemnek, szegényeknek.

Ha bánatom közlőm véled,
Egy sződra lelkem megéled;
Ha jökevőm csucsorodik,
Általad megszaporodik.

Mikor hideg szelek
vagynak,
Elveszed mérgét a fagnak;
Es mikor a hév nyár lankaszt,
Nekem te megfrissíted azt.

Oh, ha téged nem láthatlak,
Beh óhajtlak, be siratlak!
S ha képed kezembe akad,
Szemből örömkönnny fakad.

Téged hordozlak útamban,
Téged öllelek ágyamban;
Es valahányszor felkelek,
Szerelmedről énekelek.

Együtt be sokszor
fekdűntök,
Bár soha meg nem
eskűdtünk!

Az éjjel is, csak megint sem,
Együtt hálunk úgye, kincsem?
Oh, ha szívünk
szerelmének

Kis zálogi születnének
S ott ülnek hosszú sorsal
A kuckóban tele borral! —

Bárcsak a feleségemmel
Téged cserélhetnék fel,
Hogy fiakat, leányokat,
Szűnül apró kulacsokat:

Zsanám meg kulacsca
válna,
Borral mindég színig állna.
Az ő bőre úgyis csikó,
Beleferne négy-öt akó. —

De jaj, engem ide-tova
Elvisz a Szent Mihály lova,
Szerelmem megemészte végre,
Es te maradsz özvegyesre.

Keserves sors! adjatok
bort!
Lakjuk el előre a tort;
Ami menne más kutyába,
Jobb, megy a magunk
torkába.

Akadtam még egy bankóra,
Kit szántam szemborítóra:
De vakságtól ki már nem fél,
Minek annak a szemfedél?

Kincsem, violám, rubintom!
Itt az utolsó forintom:
Érted adom ezt is, tubám!
Csak szádhoz érheszen

a szám.
Oh, csókollak, óh, öllelek!
Mig moccanok, míg lehellek!
Tested tegyek holttestemhez
Es ezt az írást fejmemhez:

„Útas, köszönj rám egy
pint bort:
Itt látsz nyugodni egy
jambort,

Kedves élete-párjával,
Csikóbórus kulacsával!”

1802

„Kis lap áll a nagy dumá mentében”

SZEMPONT

szerkeszti Jakabffy Tamás

NADAS PÉTER (1942, Budapest): 1969 óta szabadfoglalkozású író, szinkritikus, esszéista. 1985-ben József Attila díjat kapott. Művei közül kiemelkedő jelentőségűek az Egy családregény vége (1977), az Emlékiratok könyve (1986) című regényei, valamint Játéktér (1988) című esszégyűjteménye. Elbeszéléseket, színműveket, színházi tanulmányokat is olvashatunk tőle.

NADAS PÉTER

Átutazók, átutazások

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

CSANDRA-SZÚTRA

Felelni minden hívó hangra, s útra
fölkészülőben, míg betölt a fény,
olvasni téged, izzó Csandra-Szútra:
leirhatatlan, messze költemény,
te távolibb, mint Memphis és Achaia
megannyi napja, s mégis létező:
szemek parázsló szanszkrit éjszakája,
melyet Trimúrta tigrislepte szó
a mindenség vak fátyola, mintha
mértékre lengne s hullna szét a volt
örök jelené — homlokon suhintva —
Szíddhártát is, ki most föléd hajolt:
fölfoghatatlan egy szavad sem értem
idő sosemvolt vers suhansz a térben

Erdei Anna — A tülkör

BALLA ZSOFIA

ÚSZIK A FÖLDEN

Úszik a földben egy ember.
Hullámot vetnek a dombok,
Türödnek fogatlan szájjal.
Karja forog a göröngyben.
Kidugja arcát a napra,
levegőt vesz s néz ki, meredten.
Azalék, alga, gyökerek,
bogarok, giliszták akádnak
lábaiba, keze csupa sár,
csupa föld,
nagy levegőt vesz, kifújja.
Amíg a tájék tart, mint a hajó
halad a célja felé. Csak úgy
repül a fölcsapott göröngy, fű.
Úszik, úszik az ember,
elhivatottan.
Az égből falapáttal
szórnák a földet, nézik.
Nézik, meddig az úzás.

Tíz évvel ezelőtt, berlini tartózkodásom első napjaiban, valósággal elolvadtam a szép elarusító kisasszonyok mosolyától a szomszédos élelmiszerüzletben. Tán mondanom se kell, hogy ez a városnak nem a keleti, hanem a nyugati felében történt. Am abban a pillanatban, amikor visszamosolyogtam rájuk, ők már vissza is vontak valami nagyon lényegeset a mosolyukból, helyesebben valami olyasmiről, amit semmiképpen nem tudtam mire vélni. Mintha megütököztek volna az én viszontmosolygásomon, vagy valamiért idegenkedtek volna tőle. Az előbb még a legteljesebb odaadással fordították felém orcáikat, ajkuk kissé elnyílt és finoman kivillant nedves fogsoruk, hogy a lehető legkészségesebben kérdezzék, miben lehetnének a segítségemre, mit kívánok, de amint visszamosolyogtam rájuk azzal az örömmel, amit ők keltettek föl bennem, s úgy gondoltam, hogy nem többel és nem kevesebbel, akkor megütöközésükkel vagy idegenkedésükkel jelezték, hogy hamisnak vagy tán tolváknak tartják a mosolygásomat.

Magamban el kellett ismernem, hogy valamelyest valóban olyan hatást keltettek, mintha tolváknak vagy hamis lennék, hiszen azt az örömet, amit a mosolygásuk keltett bennem, még megtoldottam annyival, amennyit az idegenségem kívánt. Az elsajátított viselkedési szabályok közé tartozik, hogy idegen közegben előzékenységet tanúsítson az ember, mintegy ezáltal kérve elnézést azokért a hibáért, amelyeket a helyi szokások ismeretének hiányában óhatatlanul el fog követni. Előzékenységem jelzi, hogy a terep ismeretlen, de ez nem jelenti azt, hogy ne akceptálnám azokat a szabályokat, amelyeket még nem ismerek. Aztán úgy gondolkodtam, hogy az előzékenységből eredő enyhe túlzást értik félre a mosolyomban, hiszen ugyanezen viselkedési szabályok arra intenek bennünket, hogy a túlzás az őszinteség jele, ha pedig őszinteséggel viszszonozunk egy rokonszenvről tanúsított mosolyt, akkor nem kell csodálkoznom a megütöközésen.

Néhány napig eltartott, míg rájöttem, hogy hibásan gondolkodom erről a dolgról. Hiszen hiába vagyok azon, hogy ne idegenként mosolyogjak, ha egyszer nem vagyok bennszülött, és hiába igyekszem eltüntetni a mosolyomból azt a túlzást, amit ők őszintének tartanak, hiszen ezzel az igyekvéssel még túlzottabb leszek, és még távolabb kerülök a mosolygásnak annak a módjától, amit ők természetesen tartanak, s amit a saját mosolyuk viszonzásaként elvárnak tőlem. Kísérleteimmel nemcsak kudarcot vallottam, hanem egyenesen odáig jutottunk, hogy amikor megláttak, már nem is mosolyogtak, hanem csak arra törekedtek, hogy fönntartsák mosolygásuk látszatát, holott én egyre elragadtatottabban mosolyogtam rájuk.

Ekkor tétován figyelni kezdtem, miként viszonzozzák a szép elarusító kisasszonyok mosolyát a bennszülött bevásárolók. Volt aki viszonzozta, és volt aki egyáltalán nem viszonzozta. A viszonzosságok és a viszonzatlanságok látványából arra lehetett következtetni, hogy a mosolygásra vonatkozó szabályoknak valójában nem sok közük van azon érzelmekhez, amelyek az embereket általában arra indítják, hogy mosolyogjanak; magyarul: mosolyuk mimikri. Ezt abból lehetett megérteni, hogy a bennszülöttek között a viszonzott mosoly csaknem mindig erőteljesebb, illetve feleletesebb volt, mint a kapott mosoly, ám a kölcsönösségnek ez az állandó hiánya a kisasszonyokat nem arra ösztönözte, hogy ne mosolyogjanak, hanem vagy úgy tettek, mintha nem vennék észre a viszonzás hiányát és a továbbiakban is kitartón és egyenletesen mosolyogtak azokra, akik egyáltalán nem mosolyogtak, vagy annál igyekvőbb mosolyogtak, minél erőteljesebb volt a viszonzás. A másik ember mosolygási készségétől függetlenül mosolygásukat természetesen ők se vehették máshol, mint a saját érzelmi és érzéki háztartásuk mosolygási készletéből, az emígy és emitt megalapozott mosolyt azonban nem a viszonzásra felszólított sze-

mélyre, hanem a kettőjük helyzetére, a kereskedelmi műveletre kellett vonatkoztatni, s így a mosolyukkal nem adtak a másik személynek felhatalmazást arra, hogy a kereskedelmi művelet által megszabott kereten túl, bármiféle érvényt szerezzen a mosolyának.

Ilyen feltételek között, a szabályoknak ebben a közegében, az én mosolyom valóban úgy hathatott rájuk, mint valami kellemetlen provokáció. Machonak nézhetek, vagy mi a fenének, hiszen a mosolyom nem arra vonatkozott, amire ők vonatkoztatták a mosolygásukat. Engem a legkevésbé se érdekelt a kereskedelmi művelet, helyesebben: a mosolyuk láttán azonnal másodrangúvá vált, hiszen ennek szépsége láttán abba az eredeti, érzelmi és érzéki térbe léptem volna be a viszonzással, amelyben ők csupán megalapozták az üzleti tevékenységre vonatkozó mosolygásukat. Nehéz helyzetbe hoztam őket, hiszen a saját közegük mimikus szabályai szerint nem szabadott nem mosolyogniuk, ám éppen a szabályozás értelme szerint, ki kellett utasítani arról a helyről, ahová a félreértésük szerint igyekeztem, mint ahogy üzletük minden előkelősége ellenére se engedhették volna meg nekem, hogy bemehetjek a rak-tárba, és ott válogassak kedvemre az áruik között.

Mosolyuk kizárólag azon a kereten belül vonatkozott rám, hogy ebben a közegben azon emberek közé tartozom, akik megengedhetik maguknak, hogy ebben az üzletben vásároljanak. Ami megintcsak egy kölcsönös félreértés eredménye volt, hiszen én nem azért vásároltam itt, mert megengedhettem magamnak, hanem azért, mert egy olyan világból érkeztem, ahol egyformák az üzletek, s ezért még nem fedeztem föl, hogy ahol alacsonyabbak az árak, a mosolyok se olyan elragadtatók. Ez mindenesetre egy olyan üzlet volt, ahol az árak értékébe bele volt kalkulálva a szépségük, s ahol a fizetésükért az érzelmekig és az érzékekig elhatolva működtek is a szépségüket. A pénzért azonban nem követelhettem többet vagy mást, mint amennyit megfizettem. Már csak azért sem, mert nekem volt ugyan annyi pénzem, hogy egy olyan üzletben vásároljak, ahol az árba a körülmények kelleme is bele van kalkulálva (egészen addig, amíg rá nem jöttem, hogy nincsen ennyi pénzem), ám ők ezt csak akkor engedhették volna meg maguknak, ha nem kényeszerültek volna arra, hogy itt dolgozzanak. És egy mosoly ürügyén fölhívni a figyelmet a szociális különbségekre, igazán bárdolatlanságra vall.

A közeg megfigyelésének segítségével értelmezhettem ugyan a mimikájukat, ők azonban éppen az én életközegem ismeretének hiánya miatt nem értelmezheték az én mimikámat. A saját életközegem szabályai szerint egy kereskedelmi műveletet csak akkor kísér mosoly, ha a műveletet végzők között van személyes szimpátia. És nehéz volt eltanulnom egy olyan mosolyt, amely kizárólag a közöttünk zajló kereskedelmi műveletre vonatkozik, és semmi köze se az ellenszenvhez, se a rokonszenvhez; ennek megfelelően közelebb kell állnia a pénztárcámhoz, mint az érzelmeimhez. Egy ilyen jellegű mosoly elsajátításának az lett volna a feltétele, hogy a mosolyuk szépségét ne tekintsem az alkatuk részének, hanem ugyanolyan tárgynak, mint amelyet megvásárolok, holott a közöttünk kicserélt mimikus gesztusok ez esetben se meríthették máshol az energiáikat, mint az emberi kölcsönösség lehetőségéből.

Azoknak az utazóknak, akik ma innen-oda és onnan-ide utazva, átlépik a halványuló európai határokat, a nemzeti karakterek kollektív és kellemetlen különbségén túl, számolniuk kell azokkal a pszichikus struktúrákban megmutatózó különbségekkel, amelyek Európa félvívászádos politikai megosztottságából származnak ugyan, de politikai kategóriákkal immár nem megragadhatók. Európa megosztottságának van egy rejtett, pszichikus térképe, amelyet egyetlen utazási iroda se árúsít, mégis

(Folytatás a 9. oldalon)

Kutyaharapást őrével...

Zágoni Attila értelmetlen halálának („miért, van talán értelmes halál is?” – kérdezhette ő) – döbbenetében mi, a még életben maradtaknak rémületten vordítottunk össze, akár egy riadó nyáj farkasordításakor. Konyhánk egén egyre sűrűsödő, alkohollal párolt terhes sötét fellegek alatt igyekeztünk a szegény Zágonitól örökölt szilvapálinkába fojtani barátunk elvesztése fölött érzett bánatunkat, és szorongásunkat a magunk jövőjéért. Hogy kik voltak, akkor együtt, nem is tudom már pontosan. A bel- „ügyesek” irattárában bizonyára megvan a legpontosabb lista. Mindenesetre Mózes Attila közöttünk volt, valamint a ház őnjelölt ura, aki nem más, mint a „mamá bodaja”, gyöngy és virágokertje néven is ismeretes Fülöp, a cocker spaniel. Zaklatottságunkban nem vettük észre, hogy a közeli végzett beteljesedéséhez szükséges három tényező, úgy mint: Mózes pálinkafogyasztása, irántam való megfizetendő szimpátiája és Fülöp féltékenysége egyenes arányban növekedett; míg nem a kutya, a társaság hangulatát rugalmasan leegyensúlyozta úgy talalta, megengedheti magának, hogy tetlegességre vedmedjék. Egy rövid, de botrányrejtő lármával járó

vihar utáni csendben ott állt Mózes, és öléllésre lendített jobb karja véres húscsafatokban végződött szegzett szárnyként csüngött alá. Fülöpöt farizeusi látványossággal megfeynyítettük, áldozatának sebeit pedig kezelésbe vettük.

— Szesszel be sem kell kenni — mondtam Attilának, hogy enyhítsem önmaga iránt érzett gyöngéd aggodalmát — a te vérkeringésedben jelenleg levő alkohol tökéletesen elég a fertőtlenítéshez.

— Az alkoholkeringésedben levő vér — javított ki ő, aztán jól bevált receptje szerint bevonult a közelebb eső szobába és lefeküdt. A ház tényleg ura, akinek valamivel később dolga akadt abban a szobában, lelkenedezve rohant ki a konyhába.

— Gyertek gyorsan, mert ilyet nem láttatok! Ezek együtt alszanak! A látvány valóban lenyűgöző volt, Mózes a főtoldalán fekvő aludt, térdhajlatában pedig Fülöp bújott meg, pegazusi bájjal.

Kimerítő vita következett a kutyalélek kifürkészhetetlenségéről. Végül Buzás Péter barátunk, aki szokása szerint órákon keresztül üldögélt a mellett, hogy egy szót is szóljon, lezárta a vitát:

— Hogy-hogy nem értitek? Hát őrzi a zsákmanyt.

Fülöp és a kutyák kulturális szervezete

A Korunk-galéria műsoros kiállítás-megnyitóján általában illik megünnepelni. Egy ilyen alkalommal a társaságot mi invitáltuk meg. Együtt indulunk el, s csak miután megérkeztünk hozzánk és azt kezdtük kiszámolni, hogy hány pálinkáspohárra van szükség, vettük észre, hogy utközlent Kántor Lajost elvesztettük. Fél óra múltán, amikor végre megjelent — megelőzendő a többiek fantáziájának virágborulását —, azzal igazolta késését, hogy még be kellett ugrania az RMDSZ-székházba. Abban a pillanatban, amint elhangzott az, hogy RMDSZ,

Fülöp szembeállt Lajossal és ékelen ugatásba kezdett. Népszerűségi versenyen Fülöp nem nagyon számíthat Kántorékra, Lajosra különösen nem. Ennek magyarázata nem is szorul mélylélektani elemzésre; ha olykor úgy érzik, hogy anyjuk — egyébként ugyanis kimeríthetetlen — szeretet-tartalékából Lajos túl sokat akar megkaparintani magának.

Lajos ellenszenvvel méregette az ugató Fülöpöt, aztán a rá jellemző deris tárgyilagossággal megjegyezte:

— Ez a kutya látrás.

Lehet, hogy Marconi is a Münchhausen-tünetcsoporthoz tartozott, nem tudhatom. Münchhausen báró (1720—1797) ügyebár közismerten nagy gurító volt. Marconi (sz. 1943) nem azonos az azonos nevű olaszszal, aki a rádiót feltalálta. Ez a mi Marconi barátunk nem talál fel semmit, vagy ha mégis, azt döntsék el önmaguk, Jámbor. A mi Marconink szenvedélyes rádiózó, tévéző, még inkább rádió-elrontó, javító szenvedélyű barokcmester volt, kiváló kottagyáros, ami azt jelenti, hogy több volt benne az elmélet, mint az empiria. De hát oda se neki, rontva javít az ember. A Münchhausen-tünetcsoporthoz nagyjából így foglalható össze: 1. a paciens az orvos előtt mértékeltlenül felnagyítja panaszait. 2. súlyos betegséget szimulál. 3. túlzott gyógyszerfogyasztás vagy önkiszáradás révén valóban súlyos betegséget is teszi magát.

Marconi ezt a maga módján szindrómázza, így: 1. a tulaj előtt mértékeltlenül felnagyította a készülék hibáit. 2. súlyos „bajt”, azaz megámboldást „szimulált”. 3. ha nem volt eléggé súlyos a hiba, feltétlenül kiegészítet valamit, kinyírt egy-két áramkört, ami aztán indokoltá tette az alapos „terápiát”.

— Az alábbi esetet 5 mesélte, övé az ávó, a glória és a patient. Az alattuk levő lakást, úgy mond, elfelejtették annak idején leszigetelni hangilag, ezért amonnan az égvilágon minden felhallatszott, a szerretkezéstől a Szabad Európáig. A Kisgyereksírástól a kutyaugatásig. A duhajkodás hullám- és haververésétől a feleség(ek?) hajtóvadászat-szerű csahos-kopogós hangzavargásáig. Időnként pedig vonítottak. Ez később hasznos információknak bizonyult. Az alattuk lakó lakó fölöttébb gyanús egzisztencia volt, sosem találkoztak vele lépcsőházban, liftben, utcán, buszon várva vagy a boltok előtt (akkor még, vagy: már akkor is) végeérhetetlenek tetsző sorokban, egyáltalán nem látták ezt az alakot, Marconi ma sem tudja elképzelni, hogy nézhet ki; de a hangját, ezt a pokolvartyogást, azt ezer közöl is felismerné. Nagy a gyanúja, hogy nyolcvankilenc decemberében ott üvöltözött (no nem az első, ezek nem hülyék) valahol a középső sorban. Ennek a hapsinak a lakásában rendszerint késő este szólt meg a SZER. És oly hangerővel ment, hogy Marconi mindannyiszor lúdbőrös lett tőle.

Marconi is hallgatta a SZER-t, hát ugyan ki nem? De hogy lefekvés után is kénytelen légy hallgatni, az ismétléseket is, hiszen meg lehetősön sok volt az ismétlés, ráadásul ilyen pimasz hívalkodással, hogy né, ki vagyok én, mit meg nem engedhetek magamnak, oszt ez a paccinger, Marconi most is beleremeg: ez, uram-istenem, harsogva szidta Ceauşcut és Helénát és az egész brancsot, és mégsem lett semmi baja, nem zaklatták, nem

A besúgó kutyája

tartottak házkutatást nála, Istenem: ezt nem jelentette fel senki!... Hát akkor nem provokáció itt minden? A nagy hepaj, a nagy zengazinduló? Hogy ez a majom naponta elgajdolja a Székely himnuszt, meg a Zug a fenyves a Hargitán?!... Hát nem kész örület? Aztán ez a pasas a forresti után egyből úgy lecsendesült, azt mondják, Hargita megyéből kapta a fizut, de hogy ő mi é kám-forgott, azt még a H.R.I. sem tudja. Elég az hozzá, Marconi nem veyült soha senkivel, ez egy nagy tömb, itt őt ismerik, de csak a szakma határain belül; ahol javít, eljártassa a Münchhausen-zindromát, és mindig megtalálja a módját, hogy a tulaj legyen hálás, amiért elrontotta, boldogabb vádászmezőkre térítette (el) a készülékét.

Marconi: mindig kicsit markolni. Ez lehetett volna az ő jelszava, ha már előtte, még katonáéktól, nem lett volna már egy jobb jelszava: Nu te consuma. Ne strapáld magad, kissé csibészesen; ő ehhez tartva magát, meg is úszta egy vírusos májgyulladásal.

Roppantul bosszantotta viszont, hogy ha: 1. Az övéké, a kisbaba valahogy (ne adj isten) elcsendesül, akkor: 2. kezd odalent besúgóéknál (mert mi más lehet egy ilyen) a) az ő kisbébijük, and b) a besúgó a maga részeg gajdolásával, c) a besúgó rádiója, felváltva a SZER román, magyar adását; d) a besúgó kutyája, mivel roppantul idegesítik mindezek, külön show keretében kísérel meg érvényesíteni agyonfrusztrált egyéniségét. Osztán pörse Marconi sincs török-mézből (= rahát). Törte ő a törnívalót, mitévé is legyik.

[Egyébként, kitérőleg, zsenialitását aláúcolando: midőn kish városunkban is megjelentek a csernobili csipogók (= olyan izék, amiket ha egy izére szerelsz, mindjárt izé, csipognak sugárnyelven, ha valami izé, baj van a sugárral), akkor Marconi egy ilyen csipogót megzenésített s ráserpelt-beszereft a robogója (= düngő) üzemenyag-tartályára (= benzineszacsok). Es aztántan csak ellopitkázta a düngőt, s ekkor ez az izé izéni kezdett belőle, sugározni. Nem sugározni? Hajaj. Minden esetre számítva Marconi riasztotta a bizonyosokat. A bizonyosok aztán — óg, magóg, ez már a forgelelem után — természetesen kicsipogatták a tetvest (minusz vé pljusz té). Egyáltalán nem érdekes, a robogó amúgyis szárrá ment. Kulkoricaszárrá. Sárgult már a kukoricaszár, amire Marconi fel tudta hajtani a nyomorult hátmezerősűsz lejét a nyomorulton.]

A kutya egy szép gyönyörű estén változatlan hangerővel és halált megvető elszántsággal üvöltött. Míg rúgták. Csak kutyát lehet ily barbáruvágní, gondolta Marconi. Baleset tévedett a balek priviligiuma a tévedés: Akkor már lejárt volt nagyjából minden; volt már feleségyeres, kurvaanyádbaküldés, drágabubámszendereg, forduljdeteltyó, rakdanyádbapucoljmar, szodpdlaszukát, édszesringyó, drágaházambebaszlak, ceauseszkuhaphaphap, mitmakalapok olyan témákról, amik mindenkit... tebaromaszentségedet, micinálz az országgal. Ekkor Marconi tisztán hallotta — mert isztán hallgatózó, a felelem gyávát gyöz! —, hogy, muramista, a kutyát, mert

becsínált [Marconi befogta az orrát, csak most fogta be, nem tudta, mitől oly büdi az élet; hát attól volt], láncsal is veri a barom, ekkor ráadásul a fogfájás is elemi erővel tört rá, képzeltető, ha véletlenül nem kopasz Isten-től, hát a haját egy szálle ki-téni. Na. Osztegg elhallgatott, elhalt (?) szegényke.

Itt kezdődik ez a hepaj. Mert Marconi gondolt merészet és nagyot, ki-ki úgy zsenialis, ahogy bántják, és dróton finoman, finom és erős dróton enősem finoman, lennegedett a pinauri nyíláson, melyet a fűtőtest csőve(i) körül harvott a szerelés, lebecsátott, mondom; na mit? Egy ultrahang-generátort. Bűbái, mi? Ez aztán ismét, megdolgozta a kutyát; mert hogy egyik hullámhosszamat a másikba ne generáljam, a kutya, miután már nem rúgták, elcsendesült, de viszont úgy felejtődött tömbölkésen a rádió. Na, ezt Marconi még úgy sem bírta, mint a kutyát. De azt a vonítást, azt a vitustáncot, amit a kutya rendezett ettől az ultrahangos nyílástól! Ha csipőspaprikával kened be a hátsóját, akkor sem produkál ilyen rajongást. Zengett a kisbudi a fajtán.]

Itt hirtelen lehanyatlak a sztori íve. Marconi addig generalozta a kutyát, míg a részeg besúgó végül is felriadt, ekkor Marconi visszahúzta a generátort, a kutya elhallgatott, viszont a gazdicsek észbevette: és még mindig bömböl a rádió. Nosza, elzárta, s aludt mindenki, mint a lelkiismeret.

Attól kezdve Marconi mindig a kutyával záratta el a besúgó rádióját. Míg nem a szerencsétlen pára egyszer csak ki nem purcolt. De akkor már nyakunkon volt a forradalom, és mindenki a terroristáktól félt, ez a besúgó pedig soha többé nem hangoskodott: ki tudja, milyen rangban intézi nekünk megint a bajt.

Itt a vége, kapcsolj át egy másik jobban (eső) csatornára.

Fülöp király és Király király

— Kár, hogy nem jöttél el az RMDSZ-ünnepségre — mondom Király Lászlónak —, pedig mi is felléptünk, és Senkálzky Vörösmartyt szavalt, Sata Árpád meg József Attilát. Elmondta a Levegőt. — A levegőt? Azt elhiszem

— jegyezte meg Király inkább csak úgy magának. — Ja, hogy hol lehet fel Fülöp ebben a rövid történetben? A lelkieken. Ez alkalommal senki nem sértette meg a mi drága kis kutyánkat.

(Folytatás a 8. oldalról)

közkezen forgó politikai útmutatóknál, legyenek ezek bármily szellemesek, találékonyság és pontosak, immár jobban igaznak a mimika, a mimikri, a gesztus és a nyelvhasználat drámai és szenvedélyes térképei. Ugyanolyan ember vagyok, ugyanúgy és ugyanolyan elvek alapján neveltek, és mégis más lettem. Masságom minőségi különbséget jelent-e, vagy egyenrangúságot? El kell-e tüntetnem e hajszálnyú különbséget az európai levesből?

Néhány hónap múltán, amikor már viszonylag elfogadhatóan tudtam úgy mosolyogni, hogy a mosolyom semmit se jelentsen, és senkit semmire ne kötelezzen, egyszer késő éjjel baktattam hazafelé a Fontane utcán. Mindezzel azt akarom mondani, hogy majdnem teljesen otthon éreztem magam. Mintha a hajszálat sikerült volna eltávolítanom a levesből. Szép volt az éjszaka. Ebben az utcában valamilyen egzotikus, kicsi állam konzulátusát éjjel és nappal rendőr őrszi. Nem a villa kapujában áll, hanem a terroristák megtévesztésére, a szemközti járdán, egy magasra nőtt és gondosan nyesett élősvény mögött. Gyakorta teljesít mellette szolgálatot egy jól megtermett, német juhász kutya. Azon az éjjelen, amikor gyanútlanul és elégedetten baktattam haza, a sövény mögött rám rontott ez a kutya; némán, nyitott állkapoccsal, oldalról támadt, egész testében fölágaskodott, egyenesen bele az ábrázatomba, olyannyira, hogy

forrón tört rám a lehelete, mikor is a rendőrnek sikerült pórázánál fogva visszarántani.

Valóban hajszálnyú tér és hajszálnyú idő választott el bennünket az egész életre nyomot hagyó balesettől. S ebben a hajszálnál is vékonyabb időben ott tárogott rám addigi életem minden feltevéle. És úgy látszik, mégse sikerült eltávolítanom a hajszálat az európai levesből. Mert azonnal bűnösnek éreztem magam, és arra számítottam, hogy igazoltat és letartóztat a rendőr. Lelkem legmélyén nem én éreztem sértetnek magam, hiszen egy ilyen rendőrileg idomított kutya senkit nem támad meg ok nélkül. A különleges esemény oka tehát én magam vagyok. Miért nem mentem az utca másik oldalán? De hiszen éppen azért nem mentem soha azon a másik oldalán, hogy ne kelljen a rendőrileg őriztetett villa előtt elhajadnom. Nehogy gyanús legyek. Aki Európa másik felében él, nem lehet elég gyanakvó, és nem lehet elég gyanús önmaga előtt is, hiszen bármikor szabadságharcos, terrorista vagy diktátor válhat belőle, s nincsen nap, amikor a jogtalanság főnnálló rendje ellen ne követne el valamilyen titkos kis merényletet. És a kutya finom érzékeiben, tán éppen e gyanakvó elővigyázatosságom által váltam gyanússá. Mintha a kutya azt érezte volna meg, hogy soha nem ott megyek, ahol menni szeretnék, s az ilyen embernek tán a kipróbálása is más, mint azoknak az embereknek, akik mindig ott vannak, ahol akarnak.

Dermedten álltam, végső és sorssze-

rű lelepleztetésemre vártam, és a rendőr ugyanilyen dermedten állt. S ebben az újabb hajszálvékony pillanatban, dermedt tekintetének rettenetében káthatóvá vált életfeltételeink különbsége is. Az ő szemében tán még nagyobb volt a rettenet, mint az én szememben. Ezt egyáltalán nem értettem. Az én szemem olyan rendőrközösök mök, akiknek az igazsága mindig és minden helyzetben mindenkéül föltt való. Ha egy rendőr kutyája szétharapja a pofámat, akkor szétharapja. Hiszen szétharaphatta volna nyugodtan. A gyanús mindig én vagyok, és ő mindig gyanakvó. A jogtalanságnak ez a törvénye. És ennek a törvénynek ilyen rendőr az öre. Meg a kutyája. Gyanúsának lenni bűn, tehát mindenki bűnös. Nem neki kell bizonyítania a bűnösségemet, hanem nekem kell bizonyítanom az ártatlanságomat. Meglepetten álltam a tekintete előtt, mert rendőr volt, és mégse volt más a tekintetének rettenetében, minthogy félt az arcomat és a testem épségét.

Ő viszont az én tekintetemet nem értette. És ez a közönséges és önkéntelen rettenet a szemében, váratlanul átalakult az alattvaló rettenetévé. Éppen olyan alattvalói rettenettel nézett vissza rám, mint amilyen alattvalói rettenettel én néztem ebbe az idegen világba.

A kutya még mindig fölindultan feszítette a kezében a pórát, a nyakörvet kapta a markába, hogy visszafogja, és ordított. „Nyugalom.” Am mintha inkább magának vagy nekem ordította volna. Belerúgott a kutyába. Alattvalók szívesen rúgnak alattvalókba.

Kovács Zoltán: Festmény

OLVASÓPRÓBA

Színhely: Elméletileg bárhol a világon. Egy színház olvasópróbára asztallal és székekkel berendezett helyisége. Időpont: néhány másodperccel az után, hogy elhangzott a Modern író legutóbbi színdarabjának felolvasása. Csend van. Hogy ki mire gondol, rövidesen megtudjuk az alábbiakból. De addig is megszólal a Modern író.

MODERN ÍRÓ: Amint hallották tehát, a darabomban nem történik semmi történés. A szereplők csupán kommunikálnak egymással. (Mindenkinek hallgat, az író ezt érdeklődésnek véli, éppen ezért folytatja.) Büszkén mondhatom, hogy egy kritikus barátom — a neve most nem fontos — rögtön felfigyelt a darab egyik legnagyobb erényére, és pedig arra, hogy színművem — mert ezt a műfaji meghatározást választottam — mindössze 12 jól megkomponált körmondatból áll.

IGAZGATÓ: (mint aki ért hozzá) Ezek szerint két részben játszunk majd az előadást. Egyik rész 6 mondat, másik rész...

MODERN ÍRÓ: Pontosan így él bennem is, ami most itt elhangzott. Két részben él bennem már hetek óta. És él még bennem egy szünet is.

IGAZGATÓ: (bár egy kicsit búsul amiatt, hogy csak egy szünetben mutogathatja magát a nézőknek, mégis) Kitűnő! Egy szünet — fél siker!

MODERN ÍRÓ: Mint látták, hallották, alkotásomban, vagy ha úgy tetszik víziómban, vagy ha úgy tetszik színpadi megvalósításomban elvettem azt a sablont, miszerint cselekvés, story, mese stb. szükséges ahhoz, hogy leköszük a nézők figyelmét. Való igaz, Shakespeare előszeretettel használta ezt a fajta színpadi trükköt, de a kegyetlen idő, hajh, ötlet is túllépte. Felismerve lüktető korunk igazi művészi igényét, ezt művemben alkalmazva is, ajánlom munkámat — és ezáltal — (finoman elmosolyodik) — ajánlom magamat.

IGAZGATÓ: Viszontlátásra.

MODERN ÍRÓ: Nem megyek sehová, kérem. Csak szóltam. De nagyon kíváncsi vagyok az Önök, mint leendő munkatársak, véleményére.

RENDEZŐ: (várja, hogy nyilatkozzon Igazgató)

IGAZGATÓ: (várja, hogy nyilatkozzon Rendező)

I. SZÍNÉSZ: (elhatározza, hogy pályát változtat és azután megmondja véleményét, de mert hirtelenjében nem jut eszébe semmilyen kényelmes munkalehetőség, azt teszi, amit már harminc éve tesz: lenyeli a véleményét)

II. SZÍNÉSZ: (aki eddig hosszasan nézte a sügönöt, most elhatározza, hogy bocsánatot kér tőle múlt heti berúgásáért, és továbbra is viszonyulni fog vele, amit megint közbe nem jön valaki)

III. SZÍNÉSZ: (az elkövetkező hetekre gondol és csendben elsírja magát)

IV. SZÍNÉSZ: (Mint minden új szerepnél, amit kap, most is meg van győződve arról, hogy végre be tudja bizonyítani, miszerint nemcsak lelkes, de tehetséges is. Eppen ezért úgy tesz, mintha érdekelné, ami kihangzik majd az Igazgató, Rendező, stb. szájából)

I. SZÍNÉSZNŐ: (eldöntötte, hogy az első rész végén kivillantja lábszárait köldökig, annak ellenére, hogy egy meghasonlott apácát osztottak ki rá. De bízik kitartásában, mellyel meggyőzi majd — mint mindig — igazáról a rendezőt)

II. SZÍNÉSZNŐ: (azon gondolkodik, hogy I. Színész nő hol fogja mutogatni kövér lábszárait. A darabban erre nincs lehetőség, de II. Színész nő tudja, hogy I. Színész nő mégis mutogatni fogja kövér lábszárait)

III. SZÍNÉSZNŐ: (nagyon határozott, miszerint azonnal felfázik és már a második próbára hozza a beteglapot)

IV. SZÍNÉSZNŐ: (most köt, kötött tíz évvel ezelőtt is, kötni fog, amíg lesz színház e világon)

DÍSZLETTERVEZŐ: (plagizálni fog — végezte el magában, mint tette ezt annak idején III-ik Richárd a gazemberséggel kapcsolatban — és ha ezért a Rendező szólni merészel egy szót is, akkor ő kibeszéli azt a fel-tűnő hasonlóságot, amit a Rendező által rendezett Molière és egy világvárosban játszott Molière között észlelt. És mert a világvárosban már 20 éve játszó Molière-t, nem valószínű, hogy a világváros inspirálódott a tavaly, a helyszínünkön bemutatott Molière-ből)

IRODALMI TITKÁR: (aki tudja, hogy valakinek csak meg kell szólalni, hát megszólal) Elgondolkoztató olvasmány ez a színdarab. Csak egy apróbb hibára hívnám fel a szerző úr figyelmét. Helyesírási hibára. Azt írja itt, a 14. oldalon, hogy volt. Két t-vel.

MODERN ÍRÓ: Ez a két t. szándékos. A magyar nyelvben csak egy múlt idő van. Nincs régmúlt idő — teszem azt. En ezt a hiányzó régmúltat ezzel a két t-vel fejezem ki. A 19. oldalon már négy t-t használlok. Az a múlt még régebben múlt. Nagyon régen el-múlt múlt.

IRODALMI TITKÁR: Elgondolkoztató újítás. (elgondolkozik)

RENDEZŐ: (felnezi a plafonra, lenézi a parkettára, tekintete átsiklik minden reálisan létező tárgyon. Leleke, szelleme — és tükrözi ezt egész lényé — már az Eszmék fennkölt birodalmában bizonytalankodik) A darab az én olvasatomban...

IGAZGATÓ: (messzemenő érdeklődése jeleül megrecsegteti deklarativé a széket, amin ül és ami számára minden)

IRODALMI TITKÁR, MODERN ÍRÓ: (amíg csak bírják, visszatartják magukból a levegőt, a szellemi feszültséget emígyen növelendő sőt, kifejezendő)

RENDEZŐ: (újra nekilendül) Tehát a darab az én olvasatomban, pontosabban az én víziómban... de nem, nem mondom semmit, a szerzőt nem hallgatjuk meg. Olvasatommal akaratlanul is befolyásolnám a szerzőt, amit nem szeretnék — legalábbis egyelőre nem szeretnék.

IGAZGATÓ: A darab olvasata rendkívül fontos — és ezt nem csak úgy zárójelben mondom. Emlékeznek az urak, milyen izgalmas sajtóvita követte egyik előadásunkat? A darab szerző szerinti címe a Szék volt. A rendezői olvasat viszont a Székből — és ehhez szuverén joga volt — Asztal olvasott ki. A kritika támadta is e miatt színházunkat.

MODERN ÍRÓ: (aki titokban kieresztette a levegőt már rég magából és most úgy tesz, mintha érdekelné más is saját darabján kívül) És aztán mi lett a sajtóvita eredménye?

RENDEZŐ: (nagyilelkűen) Kiegyeztünk. Sem nem Szék, sem nem Asztal. Kiegyeztünk, hogy legyen Szekrény. De talán beszéljünk inkább az Ön darabjáról.

MODERN ÍRÓ: (nem egészen érti ezt a Szekrény-dologot, de azért elkezdi beszélni) Darabomban, sajnos, elkerülhetetlen módon egy sablonos megoldást kellett választanom: a színészek a színpadon játszanak. Tudom, ez egy ócska megszokás, de következő darabomban elvetem, ott már a csilláron lesznek.

IGAZGATÓ: (örömmel) A színészek?

MODERN ÍRÓ: Nem. A nézők. Hogy legyen rálátásuk. Így olvastam valahol. Hogy kell egy felső rálátás.

IRODALMI TITKÁR: (elmereng) Színészek a színpadon... eddig a darab pontosan olyan, mintha Racine.

Ernst Borlach: Olvasó férfi

vagy akár Euripidész írta volna. Ők is a színpadon játszottak a... nem jut hirtelen eszembe, kikről beszéltünk...

IGAZGATÓ: Mikor?

IRODALMI TITKÁR: Múltkorjában eldöntöttük, hogy legközelebb nélkülük csinálunk színházat... mert ők csak zavaró motívumok a megvalósításnál... Néha gondolkodnak — igaz, ritkán, de tavaly is előfordult egyszer. Akiknek a fejük a mi színházunkban arra való, hogy frizurát viseljenek rajta. Na?

IGAZGATÓ: Tudom már. A színészeiről beszélj?

IRODALMI TITKÁR: Igen. Soha nem jut eszembe a színész. Pedig már húsz éve vagyok itt.

IGAZGATÓ: Nem is fontos a színész. A gondolat a fontos. A testet nem öltött gondolat a fontos. A tiszta eszme, a... de hagyjuk. Térjünk vissza a műre: a nézőket hová képzelte?

MODERN ÍRÓ: A színházba.

IGAZGATÓ: Jó, jó, a színházba, de hova a színházban? Csak nem a nézőtérre?

MODERN ÍRÓ: Hát... oda is lehet. Általában a nézőt én úgy képzelem el — tudom, ebben kissé maradi vagyok — hogy bejön a színházba. Azért néző. Ha nem jön be a színházba, akkor csak állampolgár. Aki nem néz. Nem néz ő. Tehát nem néző.

IGAZGATÓ: (egy jótanuló magabiztosságával válaszol) A néző. Az egész világon a nézők nem járnak színházba. Ez nemcsak közép-európai betegség. Most kaptam a hírt Afrikából, hogy ott is így van. A mi színházunkat is az utóbbi hat hónapban egyetlen néző sem látta meg.

Ellenségeink szerint azért, mert nem tartunk előadást. Igaz, hogy már egy fél éve nem játszunk, de az igazi néző akkor is el kellene jöjjön, ha nincs előadás. A kiállításra is elmennek a nézők, pedig ott sincs előadás. (Sértetlen) Hozzánk miért nem jönnek el? Mi igazán jó előadásokat nem játszunk. És leszázalékolt jegyárakkal nem játszunk. És akkor mégsem.

RENDEZŐ: (köhögéssel jelzi, hogy meg szeretne szólalni, aztán meg is szólal) Az én olvasatomban... (kénytelen folytatni annak ellenére, hogy senki sem sóhajtott fel a csodálattól) az előcsarnok. Ott lesznek a nézők.

MODERN ÍRÓ: És a játszó személyek?

RENDEZŐ: (végigsimítja homlokát) A játszó személyek az utcán játszanak. A nézőket és az előadást elválasztja az előcsarnokúveg. (Felüvölt) Nem kell direkt kontaktus a nézővel! Elidegenítés kell! Elűvegesítés... (az utókorra gondol hosszan most is, mint minden rendezésnél)

IRODALMI TITKÁR: Elgondolkoztató megoldás...

RENDEZŐ: És a szünet két napig fog tartani.

MODERN ÍRÓ: (megrimol) Miért, tessék mondani?

IGAZGATÓ: (megint szakértően) Újítás. Sehol a világon nem volt még eddig két napos szünet. Nálunk lesz. Most először a színház történetében. Ellentétben a régi görögökkel, akik három napig játszottak egyfolytában, mi két napig szünetelünk egyfolytában...

MODERN ÍRÓ: Viccelni tetszik?

IGAZGATÓ: (zordan) Én még a vígjátékban sem túróm a viccelődést. A nagy Karinthy is megmondta: humorban nem ismerek tréfát. Mi a tréfában nem ismerünk humort. Ezt az elvet minden általunk játszott vígjátéknál érvényesítjük. De hagyjuk. Továbbá, a szereplő színészek a fontosabb részeket ordítani fogják.

MODERN ÍRÓ: Miért? Az Istenért?

IGAZGATÓ: Nem az Istenért, hanem a nézőkért. A néző, tudjuk, nem gondolkodni jön a színházba. És hogy ne kelljen neki gondolkodni, a lényegét, a mondanivalót a színészek elordítják, és akkor a néző úgy megy haza, hogy ő milyen okos, ő mindent megértett amit látott, pedig a valóságban csak a színészek ordibáltak.

MODERN ÍRÓ: Az én színművemben sok a gondolat...

IGAZGATÓ: Akkor a színészek sokat fognak ordítani. (felcsillan valami a tekintetében, lehet az értelem is) Ehhez az előadáshoz vendégművészt fogok hívni. Egy olyan vendégművészt, aki nem fog nekem berekedni.

MODERN ÍRÓ: (okvetlenkedik) Mi a garancia arra, hogy az igazgató úr vendégművésze nem fog berekedni az igazgató úrnak?

IGAZGATÓ: Az, kedvesem, hogy ez a vendégművész a fenekén keresztül beszél. Fantasztikus kiejtése van. És minden szava — ha lehet így mondani — eljut a nézőkhöz. Valamilyen formában.

IRODALMI TITKÁR: Elgondolkoztató megoldás... (elgondolkozik)

IV. SZÍNÉSZ: (lelkesezésében azonnal kipróbálja azt az új fajta kommunikációs formát, de lángvörös arca mindenfajta fonetikus megnyilvánulásnál ekesebben bizonyítja, mi szerint erőködésének eredménye azonos az 1991-es román gazdaság-politika eredményével)

IRODALMI TITKÁR: Elgondolkoztató... (elhallgat)

RENDEZŐ: (hogy ő is mondjon valamit) Micsoda?

IRODALMI TITKÁR: (megriad) Nem, semmi, ki sem merem mondani...

IGAZGATÓ: Csak bátran.

IRODALMI TITKÁR: (így érezhette magát Zrinyi Miklós, mikor Szigetvárból kirohant a biztos halálba) Arra gondoltam, mi lenne, ha készítenék egy olyan előadást, ahol a színészek színpadon játszanának, a nézők a nézőtérrel ülnek, a díszletben felismerhető és azonosítható jelzések is előfordulnának. Ha lenne cselekmény, olyan, hogy a néző ne tudjon nem figyelni, a játszott darabnak volna eleje, közepe, sőt — ki sem merem mondani — jaj Istenem — még vége is lenne. És lenné két szünet, ami alatt a nézők me a ruhátárban ölnék egymást a kabátjukért, hogy hazamene-küljenek a családi unalomba, hanem türelmetlenül várnak az előadás kibontakozásáért...

IGAZGATÓ: (főlényesen) Leikes ifjú, te!

RENDEZŐ: Naiv gyermek, ő!

IRODALMI TITKÁR: Miért?

RENDEZŐ: (nagy-nagy meggyőződéssel) Ehhez a fajta színházhoz, amiről te beszélsz, drága barátom, nem kell ötletesség, nem kell szűrt fény, földöntúli zene, hátul beszélő színész, füstgomolyag és ködösítés. Ehhez más kell.

(Mindens szereplő visszafojtja a levegőt, a Modern Író végül is megszólal)

MODERN ÍRÓ: Mi kell ehhez a színházhoz?

RENDEZŐ: (bölcse) Ehhez a színjátszáshoz, barátaim, talentum kell. Nagy talentum kell. Ezért játszunk a maga darabját is az előcsarnokban. Viszontlátásra. (Eltávozik, a jelenet szereplői sokáig hallgatnak)

Függöny

Sipos László rajza

Kovács Zoltán gyűjteményes

Kovács Zoltán: Önarckép

Egy nagy életmű körvonalai, mélységének és magasságának ámulatba ejtő arányai, szín- és formagazdaságának, kifejező erejének megkapó és eszméltető sugallatai kápráztatták el azokat, akik március folyamán Kolozsváron megtekintették Kovács Zoltánnak, a legnagyobb élő romániai magyar képzőművészek egyikének gyűjteményes kiállítását. A megnyitást hosszas készülődés előzte meg. Az esemény eredetileg a művész 75. születésnapját volt hivatott emlékeztetni, ám 1988 szeptemberében tartani kellett attól, hogy a diktatúra tobzódásának utolsó éveiben született alkotások egyikét-másikat politikai megfontolásokról kiszűrik, és a diplomatikussággal nem túlságosan megáldott, közismerten kemény és önérzékes Kovács Zoltán esetleg maga fújja le a kiállítást. Nem kis nehézséget okozott az is, hogy az alkotások jelentős részét, a bukaresti Nemzeti Múzeumból, a kolozsvári művészeti múzeumból és különböző magángyűjteményekből kellett kikölcsönözni s bár az olyan illuzorikus elképzelésekről, hogy esetleg a leningrádi Ermitázsból is kikéri és a kiállításon szerepelteti egyik legnevezetesebb munkáját (A Hír című táblaképet), a művész eleve lemondott; a 149 alkotás összegyűjtése az általános nehézkes ügyintézés körülményei között gyötrelmesen hosszú időbe tel. De a kárpótlás sem volt mindennapinak mondható. Sok-sok rendszeres tárlatlátogatóval együtt vallom: ehhez fogható súlyú képzőművészeti előnyben hosszú évtizedek során is kevésszer van része az embernek.

Hogy nem költői túlzás és üres lelkenedés ámulatba ejtő arányokról beszélni, azt a kiállított munkák sokfélesége és változatossága is érzékeltette. A legnagyobb számban szereplő olajfestmények mellett (78 különböző méretű alkotás) akvarellék, pasztellek, szénrajzok, tollrajzok, ceruzarajzok, jegyzeteknek nevezett ceruzavázlatok és falfestmények voltak láthatók. Ez utóbbiak között olyan monumentális munkák, nagyszabású vállalkozások kicsinyített túlképei, mint a kolozsvári Űrszörnyű díszítő remek ekauskatikához készült freskó-karton (a végső formáját elnyert mű az elmúlt évek zordaságának jeleként sajnos súlyos károsodást szenvedett) a Carbochim gyár művelődési otthonát ékesítő alkotások vázlatai, szénrajzok, illetve a munkákról készült érzékletes fényképfelvétel, nem is szólva egy igen kifejező kómozaiks részletről, mely teljes nagyságban a diákváros egyik impozáns épületének falán tekinthető meg. Ennek is az e-

redeti méreteket érzékeltető fényképeről van szó. Vajon akad-e tárlatlátogató, aki mindezeket számbavéve és azt is hozzáadva, hogy Kovács Zoltán soha nem tartozott a műtermébe visszahúzó, a közügyektől elzárkózó alkotók közé, hogy az ő nevéhez fűződik a kolozsvári Magyar Művészeti Intézet 1949-es megszervezése, ő töltötte be a főiskola első rektorának, majd az 1950-es átszervezését követően néhány éven át a Ion Andreescu Képzőművészeti Intézet tanulmányi igazgatójának tisztét — akad-e, aki elne csodálkozna azon mi minden fér bele fél évszázadnyi alkotó tevékenységbe, milyen valódi nagyságot jelölő tettek és művek fémjelzik Kovács Zoltán férfikorának éveit.

Az összkép a részletekre is ráveti fényét, és egy-egy vonatkozást új megvilágításba emel. Esetleg bizonyos megállapítások felülvizsgálata felé tereli tünődő gondolatainkat. Amikor 75. születésnapjának küszöbén műtermében kerestem fel a művészt, a látogatásról szóló beszámolómban arról írtam, hogy egyik ifjúkori munkáját, egy dési kodorvölgyi tanítóskodása idején készült olajfestményét nézve úgy tűnt, mintha a képen látható két figura, két emberi alak „nem is a hegygyel, a széllel, a természettel, hanem az élet, történelem viharával” birkózna. És a képből kiindulva s beszélgetés közben főiskolai tanulmányai és első kiállításai felől is érdeklődve körülbelül így összegeztem magamban a kovács-zoltáni attitűdöt: a festői szakma minden megtanulható csinyját-binját markáns művészségénységektől (Réti Istvántól, Aba Novák Vilmostól, Szönyi Istvántól) tanulta meg a budapesti főiskolán, de soha nem törekedett mestereinek utánzására, még csak a folytatására sem, hanem a maga útját járta. Nemzetközileg ismert híres művészek hatása elől sem zárkózott el, eleinte Gauguinhez, később Diego Rivera-hoz vonzódott, mindkettejük művészete meghatározó élményt jelentett számára, de akárcsak közvetlen mestereinek tanítását, ezeknek a hatását is egyéni módon építette be saját művészetébe. Többek között ezért érzem úgy — tünődtem tovább — a kodorvölgyi képet nézve, hogy ő soha nem elégszik meg csupán a legjellegzetesebb vonások művészi megörökítésével, mindezekkel együtt és mindezekben túl egy egész világ, egy egész mikrokozmosz megragadására és kifejezésére is törekszik. Most a gyűjteményes kiállításon, ugyanennek a korszakának több alkotását is szemügyre véve s arra három évvel ezelőt láttott képhez vissza-visszatérve, úgy

érezem: nemcsak a háborús évek emésztő, nyugtalanító gondjai, szélfúvásos megpróbáltatásai elevenednek meg a vásznon, hanem a természeti élmény frissessége és áhitata is. Színeiben ugyanis a legtöbb kodorvölgyi kép s köztük ez is belső derűt és emelkedettséget áraszt. Hosszabban elidőztem aztán az 1942-ben készült Akt kutyával című kép előtt, amely álomszerű szürrealista álmomás. Az ugyanebből az időből származó Oszki kert leheletfinom rajzával, párhuzos színeivel és árnyalataival elysiumi mezőket idéz nem egészen elysiumi dimbes-dombos tájainkon, mediterrán hangulatot áraszt, nem egészen mediterrán egek alatt. Vissza-visszatérek Cigánylány című aktjához is. A lány virágot tart meztelen testéhez simuló kezében, s ha kissé szögletes, itt-ott megtört testtartása nem feleselne az egész lényéből sugárzó vágygá, ha az ábrázolás nem volna kissé víziózerű, a mű aligha nem triviálissá, vagy giccsessé válna. Epp ez jutatja eszembe: vajon az a bírálati észrevétel, mely a kezdő Kovács Zoltán nagy és rendkívüli tehetségének elismerése, ihletett méltatása mellett egyik-másik részlet elrajzoltágát, vitathatóságát hánytorgatja fel, nem a hagyományosabb eszközöktől és ábrázolásmódoktól eltérő vonások, összefüggéseket érintő kifogás, nem azokra az elemekre vonatkozik, melyek elűnnek, különbözőnek a megszokott harmonióktól? Vajon nem a témán való felülemelkedés, a szerieteknek, a lírának és az iróniának a sajátos keveredése, az ennek szolgálatába állított eszközök zavarták egyik-másik művésztörténészt vagy kritikusot? Táplálja ezt a gyanút az a bizonyosság érelődő felismerés is, hogy bármelyik korszakból származó alkotásról van szó, a mű, a látomás az áttetszőségi világos és kiérlelt, de semmi nem egyfajta anyagból, színből és formából „megmintazott”, nem egyértelmű, nemcsak egyfajta hangulatot sugalló. És értelmét, sugallatait semmiképpen nem a felszín hordozza.

A háború utáni korszak jelentős változásokat hoz képeinek hangulatában és kifejező eszközeiben. A szociális tematika, amely mindig is fontos, sőt meghatározó eleme volt felfogásának és szemléletének hangsúlyosan előtérbe nyomul, helyel-közzel kizárólagossá válik. Vonalvezetése nyugtalanabb, indázóbb, cikázóbb, színei sötétebbek, komorabbak. (Moldvai éhínség, Moldvai gabonagyűjtők, Oltyán árusok, Oltyán halásus, Oltyán árus merleggel) Egyiken-másikon sötétbarna és mélyzöld árnyalatok válnak meghatározóvá. Egy-egy nagyobb történelmi, vagy történelmi súlyúnak érzett esemény megörökítése jelenti a tematikai változatosságot és persze portrék, rajzok, jegyzetek. (Bálcescu portréja, Bálcescu és Kossuth találkozása az aradi várban). A tematika-centrikus világban Kovács Zoltán meggyőződése, hajlama és ízlése szerint válogat ugyan, de egyben igazodik is a tematikához. Ugyancsak a maga módján. Körülbelül úgy, ahogy a szimfónia-pályázaton résztvevő zeneszerző figyelembe veszi a műfaj általános követelményeit, de gondosan vigyáz arra is, hogy a mű az ő hangján szólaljon meg. Az e-fajta viszonyulásnak legjobb bizonyossága, hogy ezeket az alkotásokat ma is bátran vállalhatja és kiállíthatja. És a legigényesebb tárlatlátogató sem minősítheti őket elvetélt alkotásoknak, nem tagadhatja az előző és a következő korszakokban született táblaképekkel való szerves rokonságokat. Ennek ellenére, hogy ma nem a tematikát, hanem az esztétikai szempontokat tartjuk irányadónak.

Mint a kodorvölgyi képeken a színvilág, és az esztétizálás, a társadalmi-történelmi fogantatású táblaképek esetében a személyiség pontos felidézése, jellemző vonásainak kidomborítása vagy a körülmények és jelenségek arányainak szuggesztív ábrázolása — ami a műveket életet és emberismeretet sugallóvá avatja. Bálcescu portréján a környezet, a Bibescu-palota belseje szinte fölöslegesnek tűnik, az egyikon szamarháton ülő, kis-

tát azonban nem a környezet-ábrázolás hűsége, vagy a főszereplő fotográfiai értelem-ben vett hasonlósága adja, még csak nem is valamiféle embertani sajátosság, hanem a szenvedélyben égő, parázsló forradalmár lelkiállapotának, viselkedésének és gesztusainak sugárzó erejű megfogalmazása. Annak a momentumnak a megragadása és megfelelő hőfokon való érzékeltetése, amelyben egy élet értelme sűrűsödik. De hadd korrigáljak valamit: igaz, hogy a környezetábrázolás tárgyi hűsége nem döntő eleme a képeknek, a főhős nagyságrendjének érzékeltetésében azonban a félhomályos palotabelső és a környezethez tartozó figurák meglevenítésének módja kontrasztot jelent, megfelelő arányokat érzékeltet, úgy is mondhatnám: történelmileg hiteles arányokat teremt a főhős és környezete között.

Történelmi érdeklődésének másik vonulatába sorolnám azután a hatalmas tömegeket ábrázoló, rajzos erőnyelvel szembeálló munkákat, melyek nem életképszerűen vázolnak fel egy-egy emlékezetesebb eseményt, hanem a felvonultatott erők dinamikáját érzékeltetik, a tömeg mozgásformáit ragadják meg. (Így kezdődött, Felszabadulás I, II, III, Rádescu elkeni tüntetés, Kolozsvári vasutasstrájk stb.)

Hadd szóljak egy ugyancsak ekkoriban született másik munkáról is, az Inaktelki táncosokról. Hány nagyméretű, harsogó színekben tartott, premier-plános festmény született azokban az években, a művészkedő falusi emberek-ről? Hány elvetélt „népies” alkotás? Kovács Zoltán szimpadot ábrázoló, s a sötét nézőtér egy csüskét is befogadó táblakép egyik sarkába, opálos megvilágításba helyezi a táncosokat, világos színfoltként egy egészében borongós hangulatú életmetszete. A jelenleg bonyolultabb, összetettebb voltára, arányaira figyelmeztetve? — kérdezhetjük önmagunkról, miközben a mű lírai oldottságot csodáljuk.

Hogy színnel, fényvel, megvilágítással milyen hallatlan

sé kicsavart derekú puskáiban férfi látható, meglehetősen ironikus meglevenítésben, a számár mögött ballagó, alaposan felmálházott asszony ábrázolása ugyanakkor együttérzést, részvétet sugall. Egy iskolai rajzlapnál nem nagyobb felületen elevenedik meg, kavargó és olvad felejtethetetlen egységbe mindez.

A társadalmi-történelmi érdeklődés, az ötvenes évek végétől a hatvanasok elejétől kezdve részben az élet külső arculatának változásaira, részben a változások következményeinek számbavételére, egyéni és közösségi eszmélésünk és közérzetünk jelenségeire összpontosul. (A Bufnica-sorozatban, a Fellegvári részletekben, az Oreg malomban, a Zenészek utcájában s a hatvanas-nyolcvanas évek között keletkezett néhány más alkotásban mesevilági színekben és hangulatban elevenedik meg és pompázik egy pusztulásra, halálra ítélt világ.)

Kovács Zoltán a műkritika expresszionista művészeknek tartja, munkáit az irányzat jelentős alkotásai közé sorolja. Nem szándékozom tagadni, hogy nagyon sok alkotásán, sőt munkásságának egészén is felismerhető az expresszionizmus hatása. Rögtön hozzátenném azonban: ez sem kristálytisztán, nem iskolás értelemben. Mert az expresszionizmus legjellegzetesebb vonása a kezem ügyébe eső szak-könyvek, lexikonok, művésztörténeti abécék szerint az, hogy „a művész belső érzéskomplexumainak kivetítését tűzi ki célul. A művész — hangzik a további meghatározás — szubjektív érzését vetíti ki a tárgyi világ motivumába, ezért lelki intenciója szerint szuverénül alakítja a látványt”. Márpedig Kovács Zoltánnak fentebb említett nagyon sok szubjektív elemet is sugalló sorozata, rendkívüli pontossággal, szinte térképen is ellenőrizhető módon mentette át az örökkévalóságba a század eleji-század közepi Kolozvárnak ezeket a részleteit, házaít és embereit. A mérnöki pontossággal számbavevés le-nyomatái, a bámulatos rajz-

Zoltán művészete nem szorítható egyetlen irányzat, egyetlen képzőművészeti törekvés kánonjai közé, rá sokkal inkább sok-sok irányzat vívmányainak saját szájíze szerinti szintézise foglalkoztatja jellemző. Egy szüntelenül alakuló, gomolygó világ az övé.

A fentebbi csoportba sorolható táblaképek mellett nagy részarányt követel magának ugyanebben az időszakban a hostát kálváriájáról készült sorozata, mely rajzos erőnyelvel, sokalakos kompozícióival tartalomban és formában a nagy történelmi erők mérkőzését megörökítő művek folytatását jelenti. Részben ezekhez a táblaképekhez kapcsolódik s egyben olyan látványlag ellentétes érzelmek bravúros ötvözését tartalmazza a Te benned bízunk című alkotás, mint a líra, az átszelleműtség és az irónia. Arany János póruljárt szőlősgazdájának érzelmvilága néz vissza ránk a képről. Annak az embernek keserűs kacagása, aki a jégverés láttán bottal áll neki ültetvényének: lássuk, Uramisten, mire megyünk ketten!

A nyolcvanas évek portréin és csendéletein mintha kodorvölgyi korszakának kiérlelt, megnevesedett (ha nem volna túl szertartásos a kifejezés) ötödik jelentkező iszinei köszönnék vissza. Amikor egy alkalommal egyik tárlatlátogató csodálkozva jegyezte meg, hogy Kovács Zoltán különböző korszakokból származó munkái hangulatban, sugallatban, művészi megfogalmazásban nem azonosak, ő azt válaszolta: csak a dilettánsok művei teljesen hasonlóak, sőt egyformák, a művész életének és munkásságának változatos korszakai vannak. És bár ez így igaz, az sem kisebb és fel-színibb igazság, hogy az életművet átfogó kiállítás, amely legalább fél évszázadnyi eseményt, rengeteg színes kolozsvári, Kolozsvári környéki tájat és egy regénysorozatára való figurát elevenít meg, elvitathatatlanul belső rokonságot mutat a tartalmi és formai különbözőségek ellenére is.

Kovács Zoltán: Portré

pontossággal tud jellemezni, arra egy-két kisebb munkájának megtekintésekor döbbenem rá. Egészen pontosan: Alabániaián készült három akvarellje előtt időzve. A lilés-kékes tónusú sziklás nagshegyvi hangulatot áraszt, hogy a hely megjelölése szinte fölöslegesnek tűnik, az egyikon szamarháton ülő, kis-

készségről tanuskodó helyszínen készült jegyzetek, ceruzavázlatok, melyek — mint mondtam — szintén láthatók voltak a kiállításon — az egyidejű szubjektív és objektív megközelítés teljes harmóniájáról tanuskodtak. Azt hiszem — s ez gondolom, az eddigiekből is kiderül —, Kovács

Ennek ködtanyaga, hajtőre-je és barométere, hitem szerint, Kovács Zoltán hibátlan művészi arányérzéke, mellyel a változó korszakokban a jelenségek nagyságrendjét kitapintotta és kitapintja.

FELHÍVÁS

Az alapítvány kuratóriuma és szakmai bizottsága pályázatot hirdet *táncfolklorisztikai, hangszeres népzenei*, valamint az előbbiekhöz kapcsolódó *tánc történelmi, zenetörténelmi, kutatástörténelmi* témákban anyaggyűjtésre és dolgozatok írására a magyarság és a kelet-közép-európai népek körében.

Pályázni lehet anyaggyűjtéssel [cédulaanyag és lejegyzések] és kész dolgozatokkal. Akár magyarul, akár más közép- és kelet-európai nyelven. A pályamunkák terjedelme korlátlan.

A pályázók lehetnek néprajzkutatók, táncal foglalkozó gyakorlati szakemberek és amatőr néprajzi gyűjtők is.

A pályamunkákat 1991. december 15-ig kell beküldeni az MTA Zenetudományi Intézet címén Pályf Gyulának, a szakmai bizottság titkárnak (1250 Budapest pf.: 28).

Az alapítvány szakmai bizottsága a pályamunkákat 1992 január közepéig értékeli és javaslatot tesz a díjak odaítélésére. Az eredményhirdetés 1992 februárjának első vagy második szombatján lesz. A tervezett díjak:

- 1 db. I. díj 15.000.— Ft.
- 2 db. II. díj 10.000.— Ft.
- 3 db. III. díj 5.000.— Ft.

Ezeket kívül a bizottság jutalmakat ad a díjat nem nyert, de figyelemreméltó pályamunkákat beküldők számára.

A pályamunkák a Zenetudományi Intézet Néptánc Archivumának kéziratrárába kerülnek, ahol a szerzők az íráskor további sorsáról kívánságuk szerint rendelkezhetnek. A közérdeklődésre számotartó dolgozatokról értesítjük a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárát is.

A pályázatokhoz szükséges esetleges további információkat (pl.: kérdőív, irodalom, stb.) a pályázók a szakmai bizottság titkárától szerezhetik be a jelzett címen, vagy személyesen. Martin György özvegye, Borbély Jolán felajánlotta, hogy a szakkönyvtár használatára lehetőség van. Az időpontot előzetesen vele, vagy Pályf Gyulával kell egyeztetni.

A Martin György Alapítvány kuratóriuma és szakmai bizottsága

Ajánlott témák

I. Táncfolklorisztika

1. Egy falu, mezőváros vagy táji csoport — vagy más kisebb közösségek — hagyományos táncainak, táncéletemének és/vagy tánczenéjének leírása (a múltban és ma). Egyes táncok vagy az egész táncéletről leírása, jellemzése lejegyzése.

A táncalkalmak, táncrendezés, „táncos társadalom”, táncillem.

A gyermekkor táncalkalmi, táncoktatás és a hagyományokba való belevetés.

Énekes-táncos gyermekjátékok, a népszokások és a táncalkalmak kapcsolata (táji vagy tematikus földolgozás egyaránt lehet).

Kiemelkedő táncos egyéniségek életrajzának, tudásanyagának feltárása, dokumentálása.

A táncokkal és a táncélettel kapcsolatos tájnyelvi, nyelvújrási gyűjtés.

2. A néptáncgyűjtés felfedezésének szakmai kérdései táncpedagógiai, művelődésszociológiai, táncfolklorisztikai, stb. szempontok figyelembevételével.

Az egykori gyűjtőbokréták és a mai hagyományörző együttesek történetének, működésének, repertóriumának leírása. (Központi kérdés az elsődleges és az együttesi hagyomány viszonya.)

II. Hangszeres népzene

1. Egy falu, mezőváros, táji csoport, vagy más kisebb közösségek, valamint egy-egy zenész vagy zenekar hagyományos zenei repertóriumának feltárása.

A népi hangszerjáték sajátosságainak vizsgálata.

2. A népzenei hagyomány felfedezésével és a folklorizmussal kapcsolatos szakmai kérdések.

III. Tánc történet — zenetörténet

1. Táncra, táncéletra vagy tánczenére vonatkozó történelmi adatok gyűjtése (földolgozás).

2. 19. századi és 20. sz. eleji sajtóforrások adatai a tánc- és tánczenei életéről (Pl.: táncmesterek működéséről).

3. Egy-egy tánc vagy zenetörténelmi forrás (forrás csoport) kiegészítése, bemutatása, elemzése. (Pl.: A protestáns prédikátorok táncellenes írásai, 17—18. sz-i naplók, levelezések, stb., 19. sz-i nyomtatványok ikonográfiai anyaga)

IV. Kutástörténet

1. Egy-egy néptáncutató — vagy táncal is foglalkozó néprajz- vagy zenekutató — irányú munkásságának áttekintése, értékelése.

2. Egykori intézmények, munkaközösségek néptáncutatói tevékenységére vonatkozó adatok összegyűjtése, tevékenységük leírása.

• Jean Rouaud kapta meg az idei *Goncourt*-díjat az *Edition de Minuit* kiadásában megjelent *Les Champs d'honneur* című regényéért. A családregény cselekménye az első világháború idején játszódik le, s a kritika szerint az elsőkönyves író máris ismeri a prózáírás minden csínját-bínját.

• A *Renaudot*-díjat a kétkönyves Jean Colombier nyerte el a *Calmann-Lévy* kiadásában megjelent *Frères Romance* című könyvével. Amint a kritika leszögezi, az író inkább megérdemelte volna a kitüntetés első, *Les Matins Céladon* címen közreadott regényéért.

• A *Szabadalvú Unio „téli”* számban Horváth Sz. István Mircea Dinescuval, Varga Imre Paskándi Gézával, Aniszi Kálmán Kött Józseffel, Tompa Gábor pedig Markó Bélával beszélget. A szám hozza Szabó Gyula *Ostorod volt-e Rodostó?* című esszéjének III. részét. Verset közölnek többek között Vádrhelyi Gézáttól, Ferenozes Istvántól, Bágyoni Szabó Istvántól, Tompa Gábortól, Mircea Dinescutól és Bogdán Lászlótól. A számban olvasható továbbá Pusztai János önéletrajzának egyik részlete, valamint Nemess László *Szék és fenék* című írása.

• A *Magyar Fórum* március 7-i száma Király László *Vers* című költeményét hozza. A lapban Köntös-Szabó Zoltán esszét, Mózes-Finta Edit képeihez, s a szám közli a művésznő *Vád* című grafikájának reprodóját.

• Március 7-én a budapesti *Kös Károly* teremben ötven erdélyi író és művész portréját állította ki Kabán József kolozsvári fotóművész.

• Március 14—15-én a kolozsvári *Megyei Könyvtárban Carte — Cultură — Cunoaştere* címmel tartottak szimpoziumot jugoszláviai, franciaországi, moldáviai és magyarországi meghívottak részvételével.

• A *Hét* 11. számának vezércikkét Gálfalvi Zsolt jegyzi *Márciusi mementó* címmel. Monoszóly Dezsővel Bogdán László készít interjút *A megbékélés szelleme* cím alatt. Cikket, tanulmányt közöl egyebek mellett Kántor Lajos (*Körösladány ajándéka*), Kött József (*Budapesti színházi levél*), Lászlóffy Aladár (*Erasmus ernyője*) és Egyed Akos (*Erdély az 1848-as forradalom előtt*). A szám költője Markó Béla; az utolsó oldalon Szász János elmaradhatatlan *Naplója (Néhány szomorú-szék)*. A lap képzőművésze Sipos László.

• Irodalmi társaság alakult Miskolcon, amely céljának tekinteli, hogy sokoldalú tevékenységével elősegítse a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és a történelmi régióban (Felvidék, Kárpátalja) élő és alkotó írók közötti szakmai és művészeti kapcsolatokat szorosabbá tételét.

• A *Jelenlét* 5-8. számában verset olvashatunk Zudor Jánostól, Paskándi Gézáttól, Miroslav Válekttől, David Hovanostól, Stefan Pastuszewskitől, Szalvik Csilajantól és Josef Kaimartól (Bán Péter fordításai). Cikket, tanulmányt közöl többek között Bréda Ferenc (*A Kelet/Nyugat határkérdéséről*), Kovács Imre (*Radar*), Boreca János (*Mű és alkotó*), Fülöp László Zsolt (*A haza definíciója*), Simona Popescu (*Video-képek és köznevelési szerkesztés* — Bíró A. Attila fordítása) és Tamás Timea (*Az örökkévalóság másodpercái*).

• Március 7-én a Farkasréti temetőben temették el Csánádi Imre *Kossuth-díjas* költőt.

• A *Keresztény Szó* 12. számának elsőoldali cikkét Jakab Gábor (*Nagyszütrők*) és Ineze Dénes plébános (*Újra a gazdaembere a föld*), jegyzi. Ugyancsak az első oldalon olvasható Nemes Nagy Ágnes *Lázár* című verse is. Cikket közöl továbbá többek között Szabó György (*Regény Júdásról*), Marton Lili (*A Getszémán kertben*); Bajor Andor hagyatékából került a lapba a szerző *Péter* című verse.

• A *Le Monde* kérdéseire a *Collège de France* harmincöt professzora vallott kedvenc írójáról. A tudósok irodalmi ízlését valószínűleg a kötelező iskolai olvasmányok szabták meg, ugyanis a legtöbbet idézett, kedvelt szerzők: Baudelaire, Corneille, Valéry, Racine és Montaigne, ám a „kedvencek” között szerepel Malcolm Lowry, Giono, René Char és Albert Cohen is. A tudósok között akad olyan is, aki meghatározó élményei között említi a *három testőrt* és a *Rejtelmek szigetét*. Az összeállításban főtűnő Marx és Freud hiánya, nagyon sokan hivatkoznak viszont vallásos és spirituális témájú művekre.

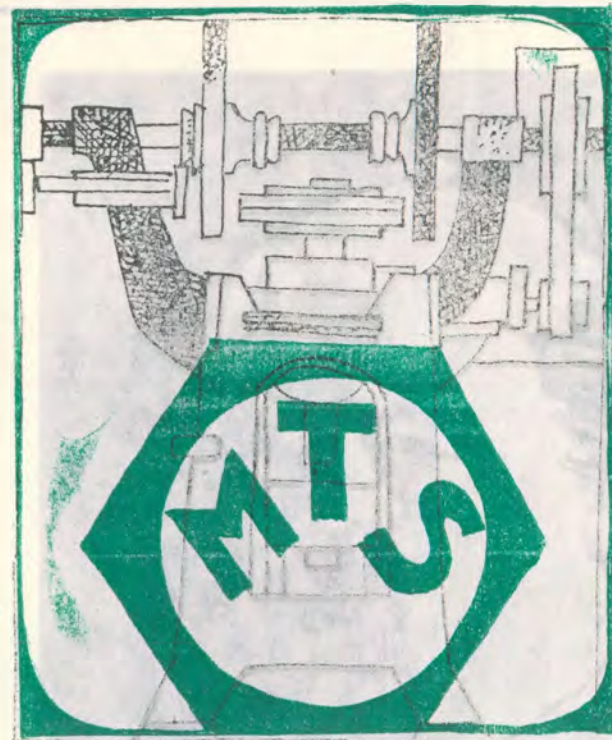
• A *Romániai Magyar Szó* március 16—17-i számának költői: Zilahy Lajos, Tóth István, Stetka Éva, Szalai Csaba, Boda István, Benyei József és G. Nagy Ilán. Miklós László Faragó József akadémikussal készít interjút (*Egy balladakutató hitvallása*). Cikket közöl többek között Forrai Tibor (*A Székely Himnuszról*), Csiki László (*Ami a terepszűz festéke is átüt*), Faragó József (*Pályáról...*), Gazda József (*Vád és védekezés*) és Oláh István (*Hetdedhét országban tül*).

• Az *Aranyosúti* II. évfolyama 4. számának mellékletként megjelent az *Enyedi Hírlap* 1-es száma.

• A *Viviane Hamy* *Kiadó Alouette* címmel jelentette meg Kosztolányi Dezső *Pacsirta* című regényét, amelyet Maurice Regnaud és Adam Péter ültetett át franciára. Maurice Regnaud bevezető esszéje a regény szerkezeti sajátosságait és a jellemek lélektani ábrázolását elemzi. A könyv a *Magyar PEN Club* támogatásával jelent meg.

• Az *Európai Idő* 10-es számában Székely János válaszol a lap körkérdésére, amely a transzilvanizmusról faggatja az írókat (*Iluzórikus békülési kísérlet*). Cikket közöl egyebek mellett Feischmidt Margit (*Ísmét beszéltek és mellébeszéltek, hallgattak és elhallgattak — A nacionalizmusról*), Bíró Béla (*Kelet-európai antinómák*), Lokodi Károly (*Magyar sorsok Dél-Erdélyben*) és Kádár Gyula (*A román nacionalizmus*).

RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
KÉZDIVÁSÁRHELY

Megrendelés alapján az alábbi termékeket gyártja:

- KÖTŐELEMEEK (csavarok, csavaranyák, stb.) M6—M56
- HIDRAULIKUS KÖTŐELEMEEK dn 4—36
- DÖRZSTÁRCÁS SAJTÓ 1300 KN
- AUTOMATA CSAVARANYA-MENETFÜRŐGÉPEK M6—M30
- DARABLOGÉPEK Ø10—Ø60
- RÜDHÜZÖGEP d<Ø40
- VÍZSZINTES AUTOMATA KOVÁCSOLÓGÉP
- KÖTŐELEM ADAGOLÓ ÉS CSOMAGOLÓ BERENDEZÉS
- FORGÓKEMENCE

MTS.—RT
4050 Kézdivásárhely
Gyár utca 7 sz.
Kovácsna megye

MTS.—S.A.
4050 Tirgu Secuiesc
Str. Fabricii Nr. 7
Jud. Covasna

Telefon: 923/63880 Telex: 68619

OLVASOINK, ELOFIZETOINK FIGYELMEBE!

SZERKESZTŐSÉGÜNK KÖZVETLENÜL IS TERJESZTI A LAPOT.

A HELIKONRA — AKÁR EGY HÓNAPRA IS — A LAP TITKÁRSÁGÁN LEHET ELŐFIZETNI 9 ÉS 14 ÓRA KÖZÖTT MINDEN MUNKANAPON.

CÍMÜNK: BULEVARDUL EROILOR 2. (A KAPU ALATT BALRA)

HELYI VAGY VIDÉKI ISKOLÁKBÓL BEÉRKEZŐ RENDELÉSEKNEK IS ELEGET TESZÜNK.

A NOBEL-DÍJASOK ANTOLOGIÁJA KIS TÉTELBEN TOVÁBBRA IS BESZEREZHETŐ A SZERKESZTŐSÉGBEN.

MÁRCIUS

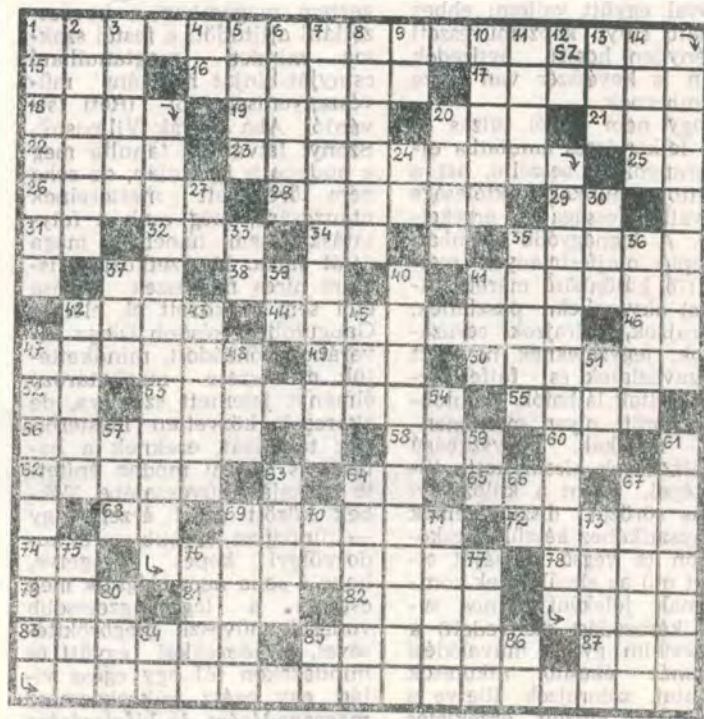
Aprily Lajos versének egyik szakaszát rejtettük el a vízszintes 18., 23., 1. és a függőleges 47. számú sorban.

VÍZSZINTES: 1. Az idézet harmadik sora (zárt betűk: G, Y, F, C). 15. Hálóé középel. 16. Felszippant. 17. Egykori velencei államfő, névelővel. 18. Az idézet első sora (zárt betűk: I, O). 19. Nehéz fém. 20. The ... vége, angolul. 21. Néma szájl. 22. Forma. 23. Az idézet második sora (zárt betűk: K, U). 25. Vissza: távoli leszármazott. 26. Hazai mosószert-márka. 28. Sziget Új-Guinea és Ausztrália között, a Torres-közösben. 29. Szóösszetételekben kettőt, kettőzöttséget jelöl. 31. Hasítóeszköz. 32. Iráni uralkodó cím. 34. Siló egyenlő hangzó. 35. Téli sportközpont Finnország déli részén. 37. Lekvár. 38. Le. 41. Folyó partján. 42. Növény része. 44. Szervezett hatalom és irányítás nélküli állapot. 46. Gépkocsi, röv. 47. Tűt és cérnát használtak. 49. Egyhangú dalok. 50. Vigyéktek innen! 52. Balzsam. 53. Az az autós szlóg (két szó). 55. Verdi-opera. 56. Holland pénzem. 58. Szilárd ... magyar származású etimológus. 60. Zenedarab. 62. Ugyanaz, ugyanannyi. 64. Tricum és fluor. 65. Ilyen virág a jómadar. 67. Női közönségi formula. 68. Elet egyenlő hangzó. 69. Amerikai filmrendező (José). 72. Len, kender szárát összetöri. 74. Allóvíz. 78. Alacsony rangú főnemes. 79. Magyar, belga és olasz kocsijel. 81. Titok közepe. 82. Zöldesbarna színű anyag. 83. Város Japánban, a fősziget déli részének északi partvidékén. 85. Kérgéből állítják elő a kinint. 87. Névelős háziállat.

FÜGGŐLEGES: 1. Okirat, törvény szövegét befejező, külön rendelkezést tartalmazó szakasz. 2. Sokáig ... magas kort érek meg. 3. Ösztönző. 4. Vissza: nagy növény. 5. Latin-amerikai mezőgazdasági munkás. 6. Magyar író, úttörő szerepe volt a magyar társadalmi dráma megteremtésében (Endre). 7. Világhírű Tibet-kutató. 8. Település a Szovjetunióban, a Duna mentén. 9. A nikkel vegyjele. 10. A klasszikus német filozófia atyjához fűződő. 11. ...-dalok, skandináv irodalmi alkotás. 12. Beszédrész. 13. Zavaros elme! 14. Európai ország betűjele. 20. Európium és alumínium. 24. Körülbelül. 27. Kassák lapja volt. 30. Hit kevert betűi. 33. Hektár, röviden. 35. Ritka női név. 36. Ha egymásra rakják, falat képez. 37. IZR. 39. ... Paz, Bolívia fővárosa. 40. A Bank bán zeneszerzője. 41. Vemhes összefüggő betűi. 42. Régi lábbeli-e. 43. Híros irodalmi szerelmes. 45. Női hangszin. 47. Az idézet befejező sora (zárt betűk: I, R, A, U). 48. Hím állat. 51. Férfinév. 54. A melybe. 57. Hangtalanul letol! 59. Rómán ember. 61. A kölcsön bizsitsítékál hagyott vagyontergák. 63. Szóösszetételek előtagjaként tér vagy időbeli középső helyzetet jelöl. 64. Okori állam a Balkán-félszigeten. 66. Keresztül. 67. Szönyegtisztító. 69. Kissé pisze orr. 70. Az alapszála második hangja. 71. Tétet. 73. Hőemelkedés van. 75. Kettős nánnyelvű fűfűzős hangszer. 76. Hazaj válogatott labdarúgó volt. 77. Különbség, zsargonban. 80. INM. 84. Oda-vissza: népszerű svéd könnyűzene együttes volt. 85. Üres kád! 86. Rangjelző.

(Török Sándor)

A HELIKON 12 számában közölt. Az új tavaszra című rejtvény megfejtése: Az új tavasz játékos uja / Rügyet sodort az ághégyen, / S most lágyan enyhe szája fújja, / Hogy szétáryják és lomb legyen.

A HELIKON A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGÉNEK KOZPONTI HETILAPJA — MEGJELENIK MINDEN PÉNTEKEN

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő-helyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Szerkesztők:
MÓZES ATTILA széppróza
K. JAKAB ANTAL vers, levélváltás
JAKABFFY TAMÁS kritika, esszé

SZABÓ GYULA kultúrtörténet, hagyomány
LÁSZLÓFFY ALADÁR világkultúra
MOLNOS LAJOS szemle
SZÖCS ISTVÁN társzművészetek

A szerkesztőség címe: 3400 Cluj,
Bulevardul Eroilor nr. 2.
Postafiók (Căsuță postală) 245.
Telefon: 951/12420

Nyomda:
I. P. Cluj
40 440

HELLIKON 14

ÁRA 10 LEJ.

SZÉPIRODALMI HETILAP

II. ÉVFOLYAM • 14. (66.) SZÁM • KOLOZSVÁR, 1991. APRILIS 5.

ANNO 1991

A tavasz

Íme ez a tavasz; egy tavasz, amellyel, úgy tűnik, nem tudunk mihez kezdeni. Nem, mert ilyen kilátástalan, lehangolt, reményét vesztett tavasz rég az ideje, hogy nem esett meg itt és velünk.

Hogy például milyen volt a tavaly ilyenkor? Nos, igen, bár ama vásárhelyi „külön“ márciusi után koravénné, ráncos homlokúvá deformálódott-torzult —, de még reménykedő volt, mindenképpen ellenére is! — a remény: ha másban nem is, legalább önmagában, újra-szárnyrakapásában reménykedő remény; s bár arculesapott, megtaposott, megalázottan elbizonytalanodott, összezavarodott —, de még mindig volt, és hit volt a hit is: ha másban nem is, de legalább a hit mindenkori szükségességében s ennek folytán, ezért az újbóli és újbóli keserves talprakényszűrlésében hívó —

S na igen, a tavaly ilyenkor még önmaga tisztaságában valamelyest hívón, még széparcát mutatóan „mosolygott“ az a „rózsa“, s még bizakodón s önmaga tisztaságából hitet s erőt merítőn nyiladozott, bomlott, magabiztosodott ama „tulipán“ is —

S a tavalyelőtt, és azelőtt, s még azelőtt ilyenkor? Tél-túl a „mi Európánkban“ is már „vizeket árasztott a tavaszi szél“, s bár itt, honi tájainkat és lelkünket, idegeinket még vastagon és „vasul“ megülte a „tél páncélja“, a „valami mégiscsak készül“, a „valaminek itt is végre történnie kell!“ reményében és hitében vártuk és éltük meg az eljött tavaszok napjait, mert a „csodálatos Rend“ és „emberséges“ Hatalom a könyörtelen türelmetlenségben, önteltségében, a minden mind egy cinizmusában, a mindengyanús gyávaságában és félelmében olyan elképzelhetetlen „csúcsokra“ hágott, hogy az már maga volt a legteljesebb bizonyosság arra is: törekény lett, sebezhető és végre-valahára megdönthető, elsöpörhető...

De/és most itt van ez a tavasz — amelynek „szele“ nem áraszt vizeket (hogyan is tehetné, ha szűkös lett a „víz“ is, melyet árasztathatna, mely áradni vágyik partokat és gátakat elsöpörni) — csak avas port kavarr fel, harasztot zörögtet, szemetet kotor, pocsolyát zavarosít még zavarosabbra, ha mégis végigtrappol a tájon — s mindehhez, úgy tesszik, a „tavaszi szélnék“ sincs már sem kedve, sem pedig elég erős „gyomra“ és „idege“ —

Csak a gátlástalanság történik végig. Olyannyira elotthonosodott ez a történet, hogy az embernek néha már az az érzése: nemcsak hogy állapot, de a lehető legtermészetesebb minden elképzelhető állapotok közül; lételem, életforma, miközben bevetetlenek maradnak, gaz veri fel a termőföldeket...

KORONDI LAJOS

Kolozsvár, 1991. március 27.

Gyökerek

Szabó Tamás felvétele

MOLNOS LAJOS

TAVASZELŐ

A szabadság?! — amulunk néha, ismét nagyritkán. — Tényleg, mi lett vele, hová tűnt el oly észrevétlenül?! Nemrég még itt volt, megvolt, mintha... talán... Már-már úgy tetszett, kézzelfogható, megsimogatható, ölbevehető, becézhető, sőt! boldog étvágygal fel is falható — Elvesztlődött? Avagy mi vesztettük el felettébb nagy és felelőtlenül gondtalan örömeinkben? Vagy csupán ellopták ezt is, elkönfiskálták ismét gátlástalan furfangosok, tolvajló nagymenők? Esetleg... talán... mégiscsak megvan, itt van, létezik: égigérő kazalban parányi tű?! Nos, ha így volna, kazalban parányi tű, mi sem könnyebb és egyszerűbb, mintsem megtalálni, barátaim!: mindössze fel kell gyújtani ezt a szalmakazalt, és aztán — Aztán majd minden kiderül; esetleg, miként az köztudott...

Kolozsvár, 1991. március 20.

EGYED EMESE

KARCOLT ÜVEG

Miközben úgy tűnik, hogy égi, földi, ég-földön túli képeid fakó foltokká kopnak, szívedet betölti a békesség, mint mély medrét a tó, miközben éli életét a város, sötét bukkik le, mattot kap világos, hajók úszkálnak elképzelt vizen, hegyi utakra csengős álmód indul, halk érverés hallszik a fenyvesen túl, fekete-fehér daloszslány üzen, valaki ismeretlen ablakából világba néz, nem fogja föl a távol télvégi szikratávíró csöpp jeleit, csak hallgat, áll, de lehet, hogy csak árnyék, sziklatú árnya, nyurga felleg ága, ló ugrik, elrabolják a királynét, lehelhetsz össze-vissza karcolt ablakára!

PALL LAJOS

NAGYÍTÓ ALATT

Trónusa mögül meg-megles az Úr, nehéz így élni, titoktalanul!

Hová is bújnék, álmódó hegyek pörögésén felhők tetveszkednek.

Rejtett hangszórón bezokog a szél, rendező idő még tereferél.

Magadról amit le nem törültél, ragalyosabb lett orbáncnál, rühnél.

Kicifráz, megfest lágyan a kényszer, nemszületett vagy; gyakorló néger!

Tánca hajolhatsz, miní medve tanul, korongján forgat, meg-megles az Úr!

BIZONYOSSÁG

Ha az értelem alszik, előjönnek a szörnyek. (Goya)

Túl már annyi álmon, a számonkérő kék-tűz látomásán, melyet föl csak a zene idézhet, az értelem el sem aludt, de megjöttek a szörnyek! Hogy suhannak, hogy köröznek... mint ónnal rajzolt fürgeteg, ott köröznek az ingatag, málo szövetként szélszakadt víg kékség alján, s az ígéret röptük után ezüst csik bódultsággal úgy beborít, mint az ígézett, s az akarat e hálóban megakadt vad földadva vergődését tűri az idegen kéz érintéséit. Rábizhatod magad. Rábizhatod magad? Higgy el mindent a meg nem született szeretet nevében, hogy más út nincs, az érintésre hunyd le szemed, lazítsd meg görcsös idegeidet, fújd ki a lehúzott lángot, ha az boldogit, hogy nem látod, mint keringnek elő a Goya jósolta szörnyek emlékezetedből.

AZ EG VELED

Agyó játékos képzelet, Ez úton megfagy szellemünk, Törvény-ümmjében öltözünk. Ki nyíthat pört még ellenünk Balga. Ki magát nem leli, Hisz veszteni mit sem tud, Markába fúj s képzeli, Hogy élet ez a cifra út. Agyó játékos képzelet, Gond-akol nagy örömeink. Mint csoda ha fényébe fűt, Ez a játék úgy elvadult. Megkéséft hó a földeken, Szivre szakadó fürtelem, Mely ápol, elrejt, betakar, Mint vak napot por-zivatar. Agyó játékos képzelet, Fogytán az is ki képzelget, Ki emetten álmot látott, Ó sem hiszi maga járt ott, Agyó játékos képzelet, Az ég veled, az ég veled.

BEKESSEGÉRT

Víg az élet, vak halál, Hol van aki előáll, Hol van aki félreáll, Rértőre szót nem emel, Reabólint közönnnyel: Érted vártam, testvérem. Így veled egy kenyéren Eltem, de te nem láttál, Vártnál tovább várattál. Víg az élet, vak halál, Ami van, az körbe jár, Akár kupa, akár hegy, Csak ne osszuk, egyre meg, Amit félbe törnénk most, Egybe lesz a bánatod.

Kis lap áll a nagy duma mentében
SZEMPONT
szerkeszti Jakabffy Tamás

Miért forog a sírjában
nagyapám, Lev Trockij?

Néha nem árt a tudományok megáporodott, pangó vizeit felkavarni. Izgalmas dolgok jöhetnek felszínre — amelyek még izgalmasabb folytatást igényelnek. Például a *Keresztény Szó* március 24-i *Egy hét, egy név* című rovatában az olvasható, hogy annak idején Bethlen Gábor célszerű gazdasági fejlesztési programját nagyon akadályozta hívei élén Péchi Simon kancellár; s ennek csak úgy „sikerült” véget vetni, hogy a kancellárt Bethlen Gábor kivégeztette.

S éppen ez a közlés a nagy szenzáció. Mert azt már eddig is tudtuk, hogy árulás gyanúja miatt a csehországi hadjárat után 1621-ben letartóztatták Pécht, de valahogy megúszta; Bethlen Gábor 1629-ben meghalt; Péchi Si-

mont csak 1638-ban ítélik el Désen. a szombatos percben, „részesleges fővesztésre”, azaz: vagyona fő részét elkobozták. A kérdés most már az: ha Pécht már B. G. kivégeztette, ki volt az a titokzatos személy, aki majd húsz évvel át játszotta az ő szerepét, élte vagyont, nevelte lányát s furakodott helyette a szombatos mozgalomba? Jellemző, hogy csak Zsigmond is három akadt, aki „felületesen elsiklott” e rejtély fölött: Kemény, Móricz, Jakó, Ugyebár, valami, nagy-nagy tüzet kéne rakni, s rádobni az avult tényeket... Jöjjen helyébe a friss szemléletű numenológia! Várjuk az újabb felfedezéseket!

CSÖSZ

Eörsi István: Nem vagyok kikerics

Mintha verseitől is távol élne a sorskomoly játékok közt tobzódó Eörsi István, pedig minden verse kizárólag önmagáról szól, még ha Leopoldnak, a bájosan balfácán szakács-dilletánsnak örök jelentésű tapasztalatait jegyzi is le. Eörsi magán-szövegeinek (nemcsak verseinek) állandó színtereit, életének vissza-visszaidéztet tanúit ebben a kötetben is mind megtaláljuk. A közeli múltba bugyolált Nyugat-Berlin, a hatvanas évek romantikájától szabadulni nem tudó (és tán nem is akaró) költő New York-ja — ez egyébként hetvenes évekbeli reminiscencia —, a Belgrád rakpartól tág szögben kitarulkozó budai part és Duna, no meg Magyarhon legjelesebb történelmi — ezek a színpad, amelyben sem csalás, sem ámtás, a fényeffektusokban semmi szertelenség. A térben Eörsi életének és életművének Verája; Jóska, Pista, Olaf, az utli-kvartett másik hármá, akiket ötvenhat dobált szét más színpadokra, a Boulevard d'Hopital-ra vagy az emlékezet díszletei közé — különös kellekkel felruházva: nyakra szorított zsonglörködő E. I. önkéntes monológjai és dialógjai peregve vádaskodnak, álmódoznak. Gobó (vagy félig-meddig Hobó) kijelenti: „Nem vagyok kikerics”, ami — ellenkezőjének bizonyíthatatlansága folytán — elhihető, mindenesetre úgy tűnik, magyar földön és New Yorkban egyaránt érvényes volna ezt a mondatot emígyen parafrazálni: „Nem vagyok mimóza”.

Valamilyen távolság vehető tehát észre a versek és a szerző között, ez pedig — opció kérdése! — manapság jobban frissít, mint egy doboz Coca Cola, annyi ebben a régióban a versbe érzékesen befurakodó, a mindenáronsból egész világnézetet habaró költő, annyi a verjeiteseken akart elkötelezettség. Eörsi verseinek „levegőssége” vélhetőleg azért feltűnő, mert metaforái nem a szokványos vers-logika lépéseit követik. Nagy adag avantgarde módszertani tapasztalat és a világ tárgyi leltárának megfigye-

lési képessége, motívumok, képek szemérmert kevéssé ismerő asszociálásának tudása magyarázza ezt a könnyedséget. Dramaturgiai érzék (ez is tapasztalat persze!) nyilatkozik meg a *Két oratóriumban*. Tragikus humor iránti szerelem a *Sírfeliratban*:

Vacog rajtam a takaró
milyen régóta láz a ráz
seprí a házmestert a hó
szavasszal lesz a tavazás.

Barátom lóg a kötél
lila gyümölcs helye fején
nem ok de ok ratatata
mért volt olyan demokretén

Kövér voltászt fog egy keszeg
hajnali hatkor alkonyul
rázza a lomb a sós szelet
a gyász szívetemől elszorul.

Mindenképpen összegzés-félének tekinthetjük a *Nem vagyok kikerics*-et. Hiszen 1964-es, 1968-as verseket is tartalmaz a kötet. Ezek a versek jószerével ugyan csak ötvenhatos, ötvenhetes, ... idők szülöttei, Eörsi életének legmaradandóbb „élménye” fogalmazza és hitelesíti őket. Még az 1989. március 15-e című epigrammája is a baljós századközépszargonjában idézi a gumibotokat — csak hogy aktuális hítek színezékével áttingálva —, ám az 1956. november negyediké után létrehozott karhatalmi alakulatok legendás „érvei” most (vagyis a nyolcvanas évek *alkonyán*) egészen mást „támasztanak alá”, tulajdonképpen a kevésbé észrevehető, mert szelvedben erőszakos kisajátítást.

A tévéhírmagyarázó kokárdája akár egy levesestányér,
rendőrautón pirosfehérvörös pántlika
libeg —
régí jó márciusi Kádárkolbászok, jövőre
legyetek ti is népiek-nemzetiek!

Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest,
1990.

JAKABFFY TAMÁS

Kelet és Nyugat irodalomkritika és filozófia metszéspontján 2.

Minden nyelv rendelkezik egy belső fogalomháttal, amely gondolati gazdagságánál fogva az eredetkérdest is felveti. Nemcsak arról lenne itt szó, hogy miben áll a nyelv, hanem arról is, hogy eme gondolati összefüggérendszer meghaladja az emberi logikát, legalábbis azoknak a kulcsoknak a birtokában meg, amelyeket a hivatalos nyelvtörténet operatívának tart. Mert az a kapcsolat, ami „teszem azt” a föl, a jött és a Föld szó között van, teljesen homályos marad, ha egyéb fogalmi rácsokat nem használunk, mint amit tételesen a kanonizált nyelvtörténet és filozófia a kutató elme számára előír. Az intuíció és általában az, amit naiv, vagy gyermeki logikának hívunk, különösebb nehézség nélkül eljut a nyelvi rejtelmek boncolgatásáig, ám az, amit úgy csúfolunk: ráció, s mi lényegében nem más, mint visszahúzó erő és rák-mozgás, a beadagolt normákhoz rögzest hozzámérve az eredményeket, egyből kijelenti: bolondság, mindez bolondság. E diagnózisban van annyi igazság, hogy felfedje azt a belső megtorpanást, amit az elme, — legalábbis annak jobbika fele — az igazságra való rádobbanéskor érez. Tartalma még az a tény is e velős megállapítás, hogy a nyelv rendelkezik egy olyan tükör jelleggel, mely az illúzió és a valóság kapcsolatát állandóan megkérdőjelezi. Innen adódik a névnek az entitással való azonosítása, illetve a név és a névadás, mindent összevetve, máigikus természet.

Am a nyelv narcisztikus — és narkotikus — ereje nem akadályozhatja meg az irodalomkritikát abban, hogy egy mű belső rendszerére rá ne érezzen annak külső, nyelvi rejtőfüggönyén keresztül. A hermeneutika elsődleges jelentősége abban áll, hogy a nyelv kergét lefejtje a szellemi törzsről. Am a hermeneutikát is, mint ahogy a logikát is, a nyelvtörténetet, az irodalmat vagy akár a filozófiát is el lehet árulni, hogy annak irodalomtörténeti körképét Julien Benda *Az írástudók árulása* kapasan most már ne is emlegessük fel... Az irodalomkritika tehát ráérzéseiben és akarva nem akart rálátásával járul ahhoz hozzá, hogy embernek mondott lényegünkhöz némiképpen közelebb kerülhessünk és ennek titkaiból valamit elcsíp-hessünk. Sovány vigasz, ám álljon itt kártyólásul az, hogy napjaink az irodalomkritika — noha pályafutása műnemként nem tekint-het vissza időlen múltira — oly közel merészkedett bizonyos igazságok felfedéséig, hogy a hermeneutika bevezetése egyetemi tantárgyként immár elengedhetetlen feladattá vált a hivatalos irodalomtudomány számára. Most már Ricoeur is elmondhatta a laikusoknak azt, amit a teológiai exegézisből a papi kaszt tradicionálisan tudott, de arról már hallgat, hogy a nevéhez fűződő újralfedezett tudományág fozszília, amellet, hogy a Kalmárok, a Tolvajok és a Navigátorok istenének a nevével van egy bizonyos szerves kapcsolatban — még a hermetikus irodalom dekódolásának — és főként létrehozásának — az elsőrendű segédeszköze is.

Noha szándékait tekintve az irodalombírálat nem is járt mindig a szellemi becsületesség tömör összpontosítást és energiát igénylő csapásain, intuícióhoz nem férhet kétség. Az irodalombírálatnak, mint ahogy azt Gabriel Marcel is hangoztatta irodalomkritikai írásai-ban, elsősorban birtokolnia kell tárgyát. Teheti ezt annál könnyebben, minél nyilvánvalóbb számára, hogy a nyelv nem egyéb, mint nyelv (vö. fr. *manche, nyél*), azaz eszköz, vagyis *manca*, vagy *manes*, amire a szellemi mag, a bensőben érlelt (vö. rom. *matura*, seprű; l. még: *maturandus* és *Le Mat*, a *Bolyongó*, a *Tarot*-ban; valamint: fr. *balai*, seprű) mint emeltyűre, s mint önnön külsőül meghosszabbítására minduntalan apellál, legalábbis emberiesülésének kommunikációs közlekenységi szakaszaiban. Mész is ugyanakkor a nyelv (vö. fr. *mél*), ha már minden-képpen mez vagy „majó” (fr. *maillot*, fel-

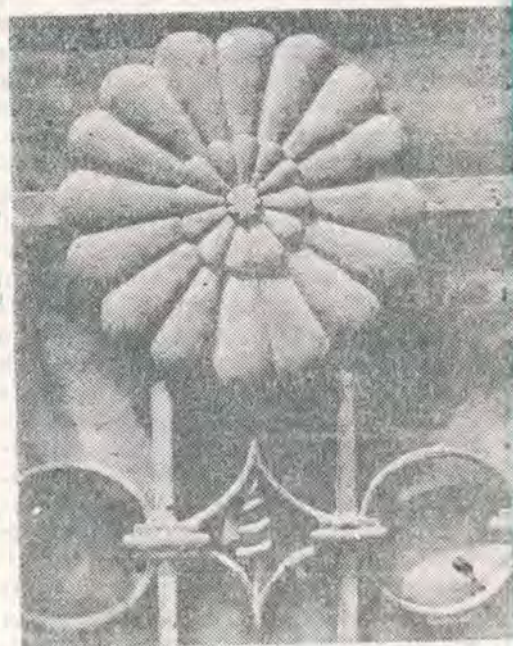
sőing, lásd: *mailla*, láncszem, *milla*, ezer, *mal*, rossz), amelyen az ember lépre is mehet, ha már annyira szereti a lépes mézet, azt a léptekesét, amelyre fel is lehet lépni úgy mint egy, a mezonos mezőket megmászó, teren és időn átcsigázó lépcsőre.

Az irodalomkritika ösztönszerű megérzéseit csak a filozófia tárgykörében tapasztalható fogalmi tisztaság egészítheti kellőképpen ki. Targyát tekintve a filozófia mindig kérdőzettelül, mondhatni lemezelenítve állott a vizsgálódó érteleme sémái és szézős* szemái (Jelei) vagy szómái (testei) elé, azaz: sohasem titkolta, hogy miben is sántikal, vagy hogy mit is szentesít. A filozófia sohasem csinált titkot abból, hogy nem az értelem — ami lehet, hogy csupán *ártalom* — az, ami érdeklődési körét képezi, hanem éppen azok a földi és kozmikus entitások, amelyek az értelemtől innen és tú operálnak. A humántudományok panorámikus panoptikumából az egyetlen filozófia volt az, amely mindig is kilógott, s mely már Diogenész ütődöttség-pajzsának az oltalmában, mint az udvari bolond, kikotyoghatott egy-egy körmönfontabb hadititkot. Mérges is vehetünk rá eképp, hogy Pallas palástja volt legkevésbé az a hely, ahol az egyetemes miszifikáció varangyosbékái és egyéb szörnyetegei bizton megbújhattak, s hogy Pallas, a mindent átszelő szellemi Pallos, ama bizonyos kettős Pólus istennője volt és maradt. Természetesen volt a filozófiának egy enyhén démoni jellege is, Platon daimon-fogalmának az értelmében, hisz Pallas *Athéna* Palla *Saténa* vagy Palla *Satana* is lehet. De ez már pusztán kulcsok kérdése, és egy többnyire lovagi, vétetésű hermeneutikáé. S azt már, mindezek után, jobb is, ha elfelejtjük, hogy a francia pal függőleges metszéstengelyt jelent ama hermész heraldikában, ha már olyan hősök birodalmában járunk, mint, nem a földi, de az égi Erosz csavarmenetes piramis-rendszere.

Eképp ama szellemi lalálkozóhely, melyben — s itt bocsássák meg e dantei mellékiz — mint egy kozmikus rózsában, Kelet és Nyugat gondolati összeolvadása elképzelhető, ott és akkor jelölhető meg, ahol és amikor az irodalomkritika a filozófiával lép szétválaszthatatlanul frigyre. Történt ez pedig Gabriel Marcelnél és Sartre-nál, tájainkon pedig Egyed Péternél. És Tamás Gáspár Miklósnál. És Molnár Gusztávnál. És Bretter Györgynél. Hogy másokat ne is emlegessünk.

Vö. fr. seize ámes, 16 lélek

BRÉDA FERENC

Öböl — dosszié 7.

SZEMIRAMISZTÓL SZADDAMIG

A légy és a hangya megél itt, s a kék tollú madár is megél itt, a porló agyagbuckák között, csak te, ó, háromezer esztendővel ennél előtte semmibe veszett nemzet (nekem rokon nemzet a téglák tanúsága szerint) csak te nem tudtad az életedet a szántalan nemzetségek során örökkévalóvá tenni! Talán így jobb is! Semmirevaló fiak legalább nem menthetik semmirevalóságukat a te ősi dicsőség érdemtelenül örökölt tőkét harácsolva! (Balázs Ferenc, 1928.)

A bagdadi polgárháború nyomai elég gyorsan eltűntek. A várost újjáépítették, Harun Al-Rasid két fiának konfliktusára is fátlyat borított az idő. Valamiképpen Róma sorsa érte el Bagdadot is: rövidesen a pretoriánusok, a hadsereg elit alakulatai váltak a helyzet uraivá, kalifákat tettek meg s tüntettek el egymás után. Lassan ez a bagdadi kalifátus tekintélyének rovására ment, és a birodalom darabokra hullt: kivált vagy leszakadt a kivali kánság, Azerbajdsán, Kurdisztán, Szíria északi tartományai, aztán Egyiptom, Khoraszán és Afganisztántól pandzsábig erős államszervezet jön létre, mely már semmibe veszi a bagdadi kalifa tekintélyét. Mire már tíz év alatt tíz uralkodó is követi egymást, a rendbomlás teljessé válik... 1055-ben a szeldzsuk törökök vonulnak be Bagdadba. Ők is szunnita muzulmánok, jövetelük tehát megváltoztatja a Közel-Kelet politikai térképét, de civilizációját már

nem. A végső összeomlás akkor következik be, mikor 1258 első napjaiban Hülagü, Dzsingisz kán unokája elfoglalja Bagdadot s a kalifát családotól megöleti. Az ezt követő mészárlásban egyes krónikák szerint nyolcszáz ezer ember veszett el, mások szerint két teljes milliónyi. A számok túloznak, ám Bagdad már sosem lesz az iszlám fővárosa, sorozatban fosztogatják a nagy hódítókat: 1393-ban Timur Lenk vonul be, végül Nagy Szulejmán birodalmába kebeleztetik bele a térséggel együtt. Cím szeript az utolsó kalifa ugyan a Kairói mameluk szultánatus menedékét élvezti, míg 1517-ben Szelim szultán (Szulejmán apja) fogságába nem esik, aki Isztambulba hozatja, ahonnan majd Nagy Szulejmán kegyelméből visszatérhet ugyan Egyiptomba, de már csak címének-rangjának árnyékaképpen, és halálával, 1543-ban a kalifátus intézményének is nyoma vész a történelemben. (Az ezeregy éjszaka arab civilizációja, 1986.)

Az első négy kalifa után a kalifátus az Omajjádok dinasztiájára szállt, akik Damaszkuszban székeltek. Az ő bukásuk után, 750-ben a hatalom az Abbaszidáké lett, fővárosuk Bagdad volt. A kalifátusnak több közös vonása volt a Bizánci birodalommal: a városok már korán — kapcsolódva a régi keleti és antik városok funkciójához — fontos helyet foglaltak el. A városokban székel a közigazgatás, ők voltak a kézművesség, a kereskedelem és a kultúra központjai. Nem csupán a városi gazdasági életben tevékenykedők éltek itt, hanem a feudális urak is. A kalifák sok jogot és birtokot adományoztak a feudális felső réteg tagjainak, de mint Bizáncban, itt sem alakult ki hűbéri piramis. Fontos politikai szerep jutott a zsoldoscsapatoknak. Az Abbaszidák kalifátusának szétesésében igen nagy ré-

szerepe volt annak a számos felkelésnek, amelyet az óriási birodalom igen sok részén parasztok, rabszolgák, kézművesek, szegények és elnyomott népek robbantottak ki. Jelentősebb szerepet játszottak a Fatimidák, akik 909-ben jöttek sorra, majd 969-ben meghódították Egyiptomot. A Fatimidák széles körű agressziós politikát folytattak, nem csupán Szíriát, Palesztinát és Hedzsászt hajtották uralmuk alá, hanem egy Földközi-tenger feletti uralmat biztosító hajóhad révén bekebelezték Szicíliát, Korzikát és Szardíniát is... A XI. század végén a fatimidák Egyiptomában új muzulmán szekta született, az asszaszinok szektája, mely később Perzsiában, Irákban és Északnyugat-Szíriában is elterjedt. Az asszaszinok jól védelmezhető várakat használtak fel támaszpontokul, innen szervezték az általuk uralt területeken terror-kormányzatukat. A szekta szigorú hierarchia szerint épült fel, követőit vak engedelmességre és fanatizmusra nevelte. Minden-napos gyakorlatához tartozott a politikai-vallási gyilkosság: ez tette az asszaszinokat a környező államok félelmetes ellenségévé. (A kereszties háborúk története, 1980.)

Asszaszinok (hasisevők) — a 11. sz.-ban keletkezett moszlim szekta, az izmailiták egyik ága. Alapítója Hasszan ibn Szabbah Alamutban székel. Ő és utódai sokat harcoltak és hódítottak. A szekta tagjai föltétlen engedelmességgel tartoztak feletteseiknek. A 13. század második felében a mongolok és a mameluk szultánok megtörték hatalmukat. Mint szekta ma is él Libanonban, Iránban, Indiában és Közép-Ázsiában (Lexikon-címszó).